

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Motivace pěstounů na přechodnou dobu

Kateřina Hulínská

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociální práce

Bakalářská práce

Motivace pěstounů na přechodnou dobu

Kateřina Hulínská

Vedoucí práce:

Mgr. Karel Řezáč, Ph.D.

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 MOTIVACE.....	3
1.1 Druhy motivace a motivů.....	3
1.2 Motivace k výkonu pěstounské péče.....	7
1.2.1 Motivy zveřejněné.....	8
1.2.2 Motivy neveřejné.....	9
1.2.3 Motivy skryté.....	11
2 SYSTÉM SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	12
2.1 Náhradní rodinná péče.....	14
2.1.1 Adopce.....	15
2.1.2 Hostitelská péče.....	15
2.1.3 Svěření do péče jiné osoby.....	16
2.1.4 Pěstounská a poručenská péče.....	16
2.2 Ústavní péče.....	18
2.2.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.....	19
2.2.2 Školská zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy...	20
2.2.3 Dětská centra pro děti do 3 let věku.....	21
3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU.....	23
3.1 Osoba pěstouna.....	24
3.2 Proces zprostředkování.....	25
3.3 Doprovázející organizace pěstounů.....	27
3.4 Dávky PPPD.....	28

3.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu mimo Českou republiku.....	29
4 METODOLOGICKÁ ČÁST.....	30
4.1 Cíl výzkumu.....	30
4.2 Dílčí výzkumné otázky.....	30
4.3 Volba metody výzkumu a analýzy dat.....	31
4.4 Výzkumný soubor a etika výzkumu.....	31
5 ANALÝZA A DISKUZE NAD ROZHOVORY.....	33
5.1 Počáteční motivace pěstounů na přechodnou dobu pro zapojení do systému sociálně právní ochrany dětí.....	34
5.2 Veřejné a neveřejné motivy pěstounů při vstupu do systému sociálně-právní ochrany dětí.....	36
5.3 Důvody stojící za upřednostněním PPPD místo dlouhodobého pěstounství.....	38
5.4 Vliv zprostředkování a souvisejících institucí na motivaci pěstounů.....	39
5.5 Doporučení pro budoucí vývoj PPPD.....	41
5.6 Shrnutí získaných informací.....	43
ZÁVĚR.....	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	47
Přílohy.....	I

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala všem, kteří mi při psaní této bakalářské práce pomohli a podpořili jak svými radami, tak i znalostmi. Velké poděkování patří mému vedoucímu, Mgr. Karlu Řezáčovi Ph.D., za jeho odborné vedení, četné konzultace a podporu po celou dobu psaní práce. Také bych chtěla poděkovat respondentům, kteří se podíleli na mé výzkumné studii, bez nichž by tento výzkum nebyl možný.

SEZNAM ZKRATEK

NRP – náhradní rodinná péče

OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dětí

PPD – pěstoun na přechodnou dobu

PPPD – pěstounská péče na přechodnou dobu

soc.p. – sociální pracovnice

SSPOD – systém sociálně-právní ochrany dětí

z.č. – zákon číslo

ZDVOP – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

ZSPOD – zákon o sociálně-právní ochrany dětí

ÚVOD

Česká republika je jedna z posledních zemí v Evropě, ve které je stále možné umisťovat děti do dětských center do 3 let věku i přes neblahý vliv na děti, který je s tímto pobytem spojený a který je již několik let výzkumy potvrzován (Lumos, 2019; MEDIAN, 2018; Bowlby, 1969). Naštěstí v roce 2021 vyšla v platnost novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní (dále jen ZSPOD) ochraně dětí, a souvisejících předpisů vyjadřující se k tomuto tématu. Novela neumožňuje od roku 2025 umisťování dětí do 3 let věku do tzv. „kojeneckých ústavů“ až na zákonné výjimky. Tím můžeme rozumět, že do kojeneckých ústavů by již neměly být umisťovány děti zejména ze sociálních důvodů, ale spíše jen z hlediska závažných zdravotních komplikací, které vyžadují nepřetržitý zdravotnický dohled.

Péče o děti, které již nebudou vyrůstat v kojeneckých ústavech, bude nahrazovat náhradní rodinná péče (dále jen NRP), zejména pěstounská péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD), které je v České republice nedostatek. Podle posledních trendů v Evropě zájem o PPPD stagnuje. Ke konci roku 2021 podalo žádost o zprostředkování PPPD přibližně stejný nebo menší počet osob jako v předchozích letech do roku 2018 (MPSV, 2022; MPSV, 2021, MPSV, 2020; MPSV, 2019). PPPD dle mého názoru hraje klíčovou roli pro budoucí omezení dětských center, respektive dětských domovů pro děti do 3 let věku a deinstitucionalizaci ústavní péče v České republice.

Práce si klade za cíl najít odpověď na hlavní výzkumnou otázku „Jaká je počáteční motivace pěstounů na přechodnou dobu do zapojení do systému sociálně právní ochrany dětí?“ Zejména bych se ráda zaměřila na počáteční motivy pěstounů na přechodnou dobu před zahájení jejich profese.

Teoretická část se zaměřuje na konceptualizaci klíčových pojmů spojených s hlavní výzkumnou otázkou. Podstatou metodologické části je kvalitativní výzkum, který byl uskutečněn na základě polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu. Prostřednictvím rozhovorů a jejich následné analýzy byly identifikovány motivace pěstounů k PPPD.

Bližší identifikaci počáteční motivace pěstounů na přechodnou dobu považuji za jednu z klíčových kroků pro lepší pochopení vstupů zájemců do systému sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SSPOD) zejména k PPPD. Jelikož PPPD můžeme chápat jako pomáhající profesi, je důležité, aby tato sféra činnosti a práce byla naplněna a stát či jiné instituce dokázaly účinně přijímat nové žadatele. V mé práci se zaměřuji zejména na zmapování počáteční motivaci pěstounů na přechodnou dobu (dále jen PPD). Výsledkem mé práce by mělo být představení počátečních motivů v tematických celcích spojených s klady a zápory zkušeností pěstounů se vstupem do SSPOD, které lze využít k zamyšlení, jak motivujeme pěstouny na přechodnou dobu ke své profesi.

1 MOTIVACE

Motivace je jedním ze **základních „hnacích motorů“ lidského chování**. Slovo motivace pochází z latinského slova „moveo“, které v překladu znamená „hýbat“ (Nakonečný, 2014). Obecně můžeme pojem motivace definovat jako proces, který zahrnuje působení motivů na jedince a z nich vycházející stav, či pohyb. Za motiv neboli pohnutku můžeme označit pomyslné aktéry, které uvádí motivaci v pohyb. Podle Nakonečného (2014) a Říčana (2010) je můžeme chápat jako vektory, které udávají směr a uvádějí do pohybu smysl motivace. Motivy podle Vágnerové (2017) slouží k aktivizaci, která je zaměřena na nějaký cíl a k jejímu udržení. Za **motiv** můžeme tedy označit **cokoliv, co zapříčiní dané chování, či aktivitu**. Motivy a ani motivaci nelze přímo sledovat, ale lze je identifikovat na základě projevů chování a jednání (Kopecká, 2012), čehož využívají sociální pracovníci ve své profesi, při posuzování pěstounů při podání žádosti o zavedení do evidence pěstounské péče (Vávrová, 2020).

Pojem motivace v literatuře je velmi nejednotný a dá se na něj nahlížet z mnoha pohledů. Můžeme však říci, že *„základním principem je vždy udržení rovnováhy organismu, a tedy snaha o uspokojení svých potřeb ve všech rovinách – biologických, psychických i sociálních“* (Kopecká, 2012:60). Motivace je velmi úzce spjata s emocemi. Emoce fungují jako regulační aspekt motivace společně s fyzickým stavem, které nám signalizují jejich aktuální stav naplnění (Vágnerová, 2017). Emoce bychom tedy mohli označit za indikátory našeho stavu nervozity či radosti.

Pokud se zaměříme na motivaci pěstounů na přechodnou dobu a chceme ji pochopit nebo rozpoznat, jak z pozice výzkumníka, tak třeba i posuzovatele při přijímání žadatele, je důležité, abychom na ni nahlíželi spíše jako na proces. Motivace pěstounů se může měnit, jak v průběhu podání žádosti o zařazení do evidence, tak i zejména při samotné profesi.

1.1 Druhy motivace a motivů

Motivace se řídí mnoha druhy motivů. **Motiv** můžeme rozdělit na dva činitele, **na potřeby a popudy**, které mohou stimulovat lidské chování různými způsoby v různém poměru (Vágnerová, 2017; Kopecká 2012). Potřeby pramení z vnitřních, osobnostních a biologických potřeb. Popudy neboli incentivy vyplývají z vnějšího prostředí, které obklopuje dotyčného jedince. *„Převažuje-li u daného motivu složka potřeby, mluvíme zde o motivaci potřebnosti. Při převaze incentivů mluvíme zas o motivaci incentivní“* (Vágnerová, 2017:416). Příkladem nám může být základní potřeba bezpečí dítěte. Dítě v nejranějších letech přicházející do NRP potřebuje zejména pocit bezpečí a lásky, která pramení z vnitřních a biologických potřeb. Takový motiv můžeme označit za potřebu. Avšak za popud můžeme označit chování dítěte, které je iniciováno svým okolím následovat například danou činnost.

Základní potřeby, které ovlivňují chování lidí, vystihuje **teorie** amerického psychologa **Abrahama Maslowa** a jeho koncepce hierarchického uspořádání potřeb. Tato koncepce je spíše známější pod názvem pyramida základních potřeb. Maslow (1943) rozdělil potřeby nejdříve do pěti a následně do osmi úrovní, od nejnižších neboli základních až po nejvyšší spjaté s mezilidskými vztahy. Potřeby nejnižší představují nejvyšší prioritu pro člověka a teprve po jejich dosažení člověk asimiluje po dosažení vyšších potřeb.

Pyramida potřeb od nejvyšší po nejnižší: (a) potřeby přesahu; (b) potřeby seberealizace; (c) potřeby estetické; (d) potřeby kognitivní; (e) potřeby uznání; (f) potřeby sounáležitosti a lásky; (g) potřeby bezpečí; (h) potřeby fyziologické (Helus, 2018).

Fyziologické potřeby jsou základním kamenem, na kterém se staví všechny naše potřeby. Jejich uspokojení je nezbytně závislé na našem přežití. Nejsou-li tyto potřeby saturovány, přebírá naše chování zejména motivace tyto potřeby naplnit (Maslow, 1943). Nejlépe sledovatelné nenaplnění biologických potřeb, je u nejmladších z nás, u novorozenců. Novorozenci jsou odkázaní na pečující osobu, a pokud dítě cítí nenaplnění své základní potřeby, soustředí se

na její naplnění, což je nejčastěji pláč, kterým oznámí pečující osobě svou potřebu. Ta pak v ideálním případě zajistí její uspokojení.

Pokud jsou naplněny základní fyziologické potřeby jednice, vstupuje do popředí **potřeba bezpečí**, kterou můžeme nejlépe sledovat u dětí (Helus, 2018). Jedná se například o situace, kdy se děti setkávají s neznámými lidmi a raději se drží spíše u svých blízkých. Silnou roli u pocitu bezpečí hraje důvěra vložená do pečujících osob (Bowlby, 2010). Potřeba bezpečí je jedna z nejdůležitějších potřeb, kterou potřebují děti z pěstounských rodin naplňovat společně s pocitem lásky (Goldingová, 2022). Jedná se zejména o děti, které byly dříve vychovávány v nepříznivém prostředí, ve kterém je ohrožovali ti neblíží.

Potřeby sounáležitosti a lásky s potřebou bezpečnosti bezpodmínečně souvisí. Pokud se člověk necítí být v bezpečí, je stále v napjatém rozpoložení, kvůli čemuž nedokáže cítit pocit sounáležitosti či lásky kolem sebe, která je mu věnována. Potřebou sounáležitosti a lásky u dětí se zabýval anglický psychoanalytik John Bowlby (2010) ve své teorii rané citové vazby mezi dítětem a pečující osobou. Pod potřebou sounáležitosti si můžeme zejména představit potřebu dětí přicházejících do SSPOD, které potřebují překonat pocit odcizení a osamělosti pomocí akceptování jich samotných a lásky (Goldingová, 2022). Jedním z úkolů pěstouna je zejména porozumět této problematice a být zde pro dítě jak fyzicky, tak zejména psychicky.

Potřeby uznání a respekt jak od okolí, tak k sobě samému je dalším pilířem pro rozvoj vlastní osobnosti. Potřeba sebe uznání zejména vyplývá z vlastních zvládnání životních situací a našeho žebříčku hodnot, které jsme si postupem života vybudovali (Helus, 2018). Pokud chceme, abychom dosáhli uznání a respektu u druhých, je nejdůležitější si vážit sám sebe. Pro děti z NRP bývá téma sebedůvěry celoživotních záležitostí, protože mají často pocit vlastního selhání při ztrátě biologické rodiny (Hughes, 2017) Pěstouni by měli v rámci témat uznání a sebedůvěry být školeni, jelikož pro děti je důležité s tímto tématem pracovat a najít cestu k důvěře sebe samotného.

Potřeby kognitivní – snaha mít přehled a orientovat se ve vlastní situaci. Potřeba poznání je nejlépe pozorovatelná v době, kdy dítě začíná vnímat své okolí a takzvaně „poznávat svět“. Potřebu poznání můžeme spojit i s touhou po vědění (Helus, 2018). Pěstouni v rámci svého zákonného vzdělávání mají možnost si vybrat z mnoha způsobů, jako jsou např. semináře, knihy, víkendové semináře či například různé kurzy. S potřebou poznání bych spojovala potřebu chápání situace a historie dítěte například z ústavní péče, či nesprávně fungující rodiny, které pěstoun přebírá do péče. Tato potřeba je za mne v ohledu vzdělání potřebná pro správné zajištění příznivého prostředí pro dítě.

Potřeby estetické jsou zejména již velmi individuální. Jedná se především o potřebu krásy, kterou každý z nás vnímá různými způsoby. Tyto potřeby se zaměřují na vyšší hodnoty a zážitky, jako může být krása a umění (Helus, 2018; Vágnerová, 2017). Příkladem může být zájem o divadelní tvorbu či o svůj osobitý styl vzhledu.

Potřeba seberealizace neboli naplnění vlastního života (Helus, 2018). Pod pojmem seberealizace si většinou vybavíme snahu naplnit svůj potenciál, snažit se dosáhnout svých životních cílů a dojít k našemu nejlepšímu obrazu. Přestože tato představa se zdá sebestředná, v kontextu pyramidy potřeb se spíše jedná o chování nezištné, které děláme pro ostatní než pro sebe samotné. V rámci práce v náhradní rodině se jedná o pomoc dětem, kterou poskytují pěstouni tím, že se o ně starají a poskytují jim milující domov. Z hlediska seberealizace může pěstoun zažívat potřebu sebezlepšování v kontextu péče a výchovy svěřeného dítěte.

Potřeba přesahu představuje jak spirituální potřeby, tak tendence být znám celosvětově (Helus, 2018). Jedná se zde o jednu z nejvyšších potřeb člověka, na kterou se snaží asimilovat. Potřeba přesahu v konceptu NRP může zasahovat do spirituální sféry myšlení, kdy například pěstoun hledá ve svém životě cestu k tzv. spáse cestou dobrých skutků – změna osudu dítěte v ústavní péči.

Maslow (2014) vymezené potřeby následně rozdělil na dvě skupiny. Potřeby nacházející se v nejnižších úrovních označil za **D-potřeby**, potřeby nedostatkové motivace nižší úrovně. Pokud tyto potřeby nejsou dostatečně satureovány, dochází k napětí a k možné frustraci. Pokud jsou však tyto potřeby dostatečně naplňovány, ztrácí v té chvíli na významnosti. Například, pokud se dítě necítí v pěstounské rodině v bezpečí, jeho bezprostřední snaha směřuje hlavně ke svému zabezpečení. Potřeby nacházející se od pátého stupně výš se zařazují jako **B-potřeby**, potřeby rozvoje. Jejich uspokojení sílu nesnižuje, ale naopak zvyšuje. „*Například fascinace věděním narůstá, čím více toho známe a čím více víme, tím více chceme vědět více*“ (Helus, 2018:428). Pokud tedy pěstoun například touží po vzdělávání se, tak čím více se vzdělává, tím více ho to naplňuje, ale o to více pocitu vědění vyžaduje.

1.2 Motivace k výkonu pěstounské péče

Motivace k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče je velmi různorodá. Otázka tohoto rozhodnutí závisí zejména na **hodnotách budoucích pěstounů**. Každý z nás má jiný žebříček hodnot, který se nám postupem života mění. Podstatnou součástí může být i důvod, proč bychom chtěli přijmout dítě do své péče.

Podle výzkumu Motivace pěstounské péče v Belgickém regionu Vlámsko probíhajícím v roce 2011 můžeme identifikovat 3 škály důvodů pro pěstounství – **důvody zaměřené na dítě, důvody orientované na sebe a důvody orientované na společnost**. Mezi důvody zaměřené na dítě spadaly zejména poskytování dítěti přístřeší, domova a lásky. Ve výsledcích výzkumu byla tato škála nejčastěji pěstouny vyhodnocována jako nejdůležitější. Důvody zaměřené na sebe zejména obsahují nemožnost mít děti a osamělost dotyčné osoby. Důvody zaměřené na společnost obsahovaly zejména motivační pudy pro zlepšení společnosti z pragmatického nebo náboženského hlediska. (De Maeyer, 2014)

Další motivací pro pěstounskou péči může být **finanční stránka** profese, která je v praxi bohužel častější, než si možná chceme připustit. „*Podobná*

motivace může ovšem stát i za snahou převzít si do péče větší počet dětí a většímu obnosu získaných peněz.“ (Gabriel, 2008:47). Tato skutečnost v konečném důsledku může vést ke snaze pěstounů mít v péči více dětí, než je jejich možná kapacita, což může bezprostředně vést ke snížení kvality péče. Na druhou stranu tato motivace může být spojená i s profesním růstem, kdy je umožněno v rámci této profese pracovním růst, získat odpovídající finanční ohodnocení a zároveň být blíže dětem. Pěstouni konstruují svou péči jako práci z lásky i jako zaměstnání na plný úvazek (Studená, 2022).

Motivy pro pěstounskou péči jsou vždy velmi individuální a často velmi osobní spojené s příběhem budoucí pečující osoby. Podle Škoviery (2007) dělíme motivy pro NRP do tří základních skupin: **motivы zveřejněné, motivы neveřejné a motivы skryté**. Tyto motivы se navzájem ovlivňují a ke konci tvoří konečnou motivaci jedince pro NRP.

1.2.1 Motivы zveřejněné

Motivy zveřejněné jsou ty, o kterých víme, pečující osoba je sdílí, jak se svým okolím, tak i při podávání žádosti o to stát se součástí SSPOD. „*Jednotlivé motivы z této škály se dají pokládat za motivaci vyplývající z naplnění smyslu rodiny*“ (Sychrová, 2015:55). Jedná se zejména o motivační pohnutky směřující ke smyslu života, či blahu samotného dítěte, které by mělo přijít do péče. Tyto motivы můžeme považovat za jedny z nejdůležitějších a dlouhodobých motivací. Škoviera (2007) popisuje zveřejněné motivы jako: altruistické; profesionální; emocionální; smyslu života; ekonomického zabezpečení a spásitelské motivы.

Altruistické motivы vychází z vnitřní motivace jedince pomoci dětem, které pomoc potřebují nejvíce (Škoviera, 2007). Motivem je zejména poskytnutí dítěti rodinnému zázemí (MacGregor, 2006). V systému náhradní péče jsou to děti ponechané, jak v ústavní péči, v dětských centrech, tak ve školských výchovných zařízeních nebo ve ZDVOP (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc).

Profesionální motivy jsou zakládány na přesvědčení pečujících osob o své kompetenci se stát součástí systému NRP, která však nemusí být stejně shledána posuzující osobou o přijetí dítěte do péče žadateli (Škoviera, 2007). Jedná se o osoby, které již své biologické děti vychovaly nebo o osoby vzdělávány v oboru souvisejícím s péčí, či vzděláváním dětí. Jedná se zejména o příbuzenské pěstouny, kteří neberou v potaz specifika dětí v náhradní péči, které se odrážejí poté na způsobu výchovy dětí.

Emocionální motivy jsou ovlivňovány zejména láskou k dětem a snahou o plnější život (Škoviera, 2007). Motiv **nenaplnění rodičovství** je s emocionálním motivem silně spjat. Jedná se zejména o motivaci mít děti, pokud to biologicky není možné. Emocionální funkce rodiny je klíčovým úkolem náhradního rodičovství a v moderní době stálé tato funkce stoupá na důležitosti (Štiková a kol., 2020). S těmito motivy se nejvíce setkáváme spíše při osvojení než při pěstounské péči.

Smyslem života myslíme ten motiv, kdy osoba pečující již vychovala své biologické potomky a ráda bych v této práci pokračovala dál, jelikož ji to naplňuje (Škoviera, 2007).

Motiv ekonomického zabezpečení se týká zejména žadatele, který si je vědom svého ekonomického přebytku a je odhodlán se postarat o děti, které to potřebují (Škoviera, 2007). Dobrým příkladem mohou být pěstouni, kteří již své děti vychovali, a přesto využívají svůj stav ekonomického přebytku pro poskytnutí péče dětem, které to vyžadují.

Spasitelské motivy mohou být pro zájemce do budoucna nebezpečné. Jedná se o přenesení potřeby zachraňovat na děti. Škoviera uvádí, že se jedná o lidi řídící se heslem: „*když nemůžu spasit svět, tak aspoň jedno dítě.*“ (Škoviera, 2007:54). Otázkou v této motivaci však je, proč je potřeba „spasit“ svět a co se za danou motivací skrývá, zda se za ní něco skrývá.

1.2.2 Motivy neveřejné

Mezi neveřejné motivy řadíme ty, o kterých žadatelé ví, ale nesnaží se je bezprostředně sdílet mezi své okolí (Škoviera, 2007). Tyto motivy mají za úkol identifikovat a zvážit jejich důležitost oprávněné osoby rozhodující o přijetí žádosti o NRP. V praxi se jedná o velmi časté důvody, které se často žadatelé snaží maskovat motivy veřejnými. Podle Škoviera (2007) rozdělujeme motivy neveřejné na: pragmatické; ekonomického přilepšení; rodinné povinnosti a společenského statusu.

Pragmatické motivy se pojí zejména s možností stabilní práce a smysluplného trávení času (Škoviera, 2007) Spojitost můžeme zejména vyhledat v profesi pěstouna na přechodnou dobu, která poskytuje možnosti práce v prostředí domova, které ostatní práce neumožňují a mnohé další výhody.

Za motivem **ekonomického přilepšení** můžeme považovat finanční přilepšení při převzetí dítěte do péče. Ekonomické přilepšení bylo zejména zamýšleno pro osoby, které by finančně neunesly péči o další dítě. Bohužel v dnešní praxi se můžeme setkat se zneužíváním finančního obnosu za pěstounskou péči, kdy pěstouni se snaží přebrat do péče více dětí, než mají možnosti se kvalitně věnovat. Podle Studené (2022) motiv ekonomického přilepšení spíše zmobilizovaný veřejný pohled než realita pohledů pěstounů, kteří finanční ohodnocení vnímají spíše jako příspěvek na dítě. Z hlediska motivace je ekonomické přilepšení velmi ošemetné a je diskutabilní, zda je tato motivace vůbec vhodná před vstupem do SSPOD.

S motivy **rodinné povinnosti** se setkáváme nejčastěji v příbuzenské pěstounské péči Škoviera (2007). Motivací pro příbuzné je zejména nenechat dítě odejít do ústavní výchovy. Zájemci jsou svým vlastním okolím často tlačeni k převzetí zodpovědnosti za převzetí péče nejčastěji své příbuzné děti. Nejčastějšími příbuzenskými pěstouny se stávají prarodiče, či tety a strýcové.

Motivy **společenského statusu** pramení z dojmů, představující, že pěstounská péče je dobrá a morálně kladně ohodnocena společností Škoviera

(2007). Tyto motivy můžeme spojit s potřebou uznání od okolí žadatele, kterého se pěstounům ze začátku jejich kariéry nedostává, přestože se jedná o velmi psychicky náročnou profesi, jak mohou naznačit již samotný proces žádosti o zavedení do evidence osob (Sebba, 2012).

1.2.3 Motivы skryté

Motivy skryté jsou nejtěžší pro rozluštění motivace zájemců o NRP. Mezi motivy spadající pod tuto kapitolu můžeme zařadit ty, které zájemci vědomě skrývají a ty, které si sami neuvědomují. Mezi tyto motivy můžeme zařadit: motiv dokazování si; Motiv snahy napravení svých chyb Motiv očekávání vděčnosti, ocenění a moci; Motiv řešení partnerské krize; psychopatologické motivy (Škoviera, 2007).

Motiv dokazování si se nejčastěji objevuje u osob pociťující selhání u výchovy svých vlastních dětí a snaží se své neúspěšné rodičovství přesunout na dítě svěřené do péče. S tím velmi souvisí **motiv snahy napravení svých chyb** (Škoviera, 2007). Zde se jedná o snahu napravit své chyby přes výchovu například vnoučat v rámci tzv. příbuzenské pěstounské péče (Hortová, 2021).

Motivy očekávání vděčnosti, ocenění a moci myslíme ty motivy, u nichž zájemce očekává vděčnost od svěřených dětí (Škoviera, 2007). Pěstouni, které motivuje očekávání vděčnosti, se často setkají po přijetí dítěte ze začátku s pravým opakem.

Motiv řešení partnerské krize se nabízí při příchodu dítěte jako možné řešení nenaplněného partnerského soužití (Škoviera, 2007). Jedním z důvodů může být absence vlastních dětí anebo jejich dovršení zletilosti.

U **psychopatologických motivů** se nejčastěji zde jedná o motivy nevědomého heterosexuálního nebo homosexuálního pedofilního zaměření (Škoviera, 2007). Jedná se o jedny z nejhorších motivů, které jsou těžko odhalitelné. Při jejich neodhalení dochází bohužel k neodvratitelným škodám na dítěti.

2 SYSTÉM SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

SSPOD si můžeme představit jako **pomyslnou záchrannou síť státu**, která se snaží zachytit a pomoci dětem, které se nacházejí v nepříznivém rodinném prostředí. Systém chápeme jako uspořádané seskupení věcí (v našem smyslu aktérů) v jednotný celek (Olšovský, 2011). Sociálně-právní v tomto slovním spojení můžeme označit za „lidsko-legislativní“ nebo za „společensko-legislativní“. Za dítě, které by mohlo spadnout do této záchranné sítě, považujeme nezletilou osobu mladší 18 let s trvalým nebo přechodným pobytem na území České republiky. SSPOD v této práci chápeme jako **uspořádané seskupení aktérů zajišťující společensko-legislativní ochranu nezletilým osobám** mladších 18 let. SSPOD můžeme definovat však též čistě legislativně: „*Systém sociálně právní ochrany je soubor zákonem upravených činností směřující k ochraně, zajištění práv dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny*“ (Matoušek, 2013:459). SSPOD je upravena ZSPOD.

Klíčovým hlediskem SSPOD je **chránit zájmy, vývoj a blaho dítěte, ochranu rodiny a rodičovství** (Štiková a kol., 2020). Dle zákona ZSPOD se rozumí ochrana v kontextu SSPOD následovně: „*ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu; ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění; působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny; zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině*“ (z. č. 359/1999 Sb. §8) Ze základních mezinárodních smluv se jedná zejména o **Úmluvu o právech dítěte**, která zavazuje Českou republiku k jejímu plnění, které je uvedeno v Ústavě České republiky článku 32 Listiny základní práv a svobod zaměřených na rodinu a děti.

Úmluva práv dítěte obsahuje 18 bodů/práv, které bychom mohli shrnout do čtyř oddílů. „*Úmluva vyjadřuje práva dětí na život a přežití, osobní rozvoj, ochranu a participaci*“ (Štiková a kol., 2020:62). Právem na život a přežití rozumíme mít přiměřenou životní úroveň jak z bytového hlediska, tak biologického, které obnáší mít právo na zdravotní péči a potravu. Právem na

osobní rozvoj je zejména myšleno mít možnost se rozvíjet v kontextu vzdělávání, náboženství a osobnosti. Můžeme sem zahrnout i právo na možnost přístupu k informacím, které například v pěstounské péči, kde děti musí být seznámeny s tím, že pěstouni nejsou jejich biologičtí rodiči. Dítě má právo na ochranu před jakýmkoliv druhem násilí. Právnem na participaci dítěte rozumíme to, že mu je umožněno vyjadřovat své názory a myšlenky, či vyjadřovat se k situacím, které se ho týkají. V rámci práva na participaci se konají případové konference¹, kterých by mělo být součástí i dítě při jednání o jeho rodinné situaci společně s pečující sobou a službami s nimi spojené. Podle Matouška (2013) se jedná o jednu z nejčastěji využívaných metod v rámci SSPOD.

Součástí SSPOD je několik složek. Největším aktérem je stát a jeho instituce: ministerstva a místní úřady a neziskové organizace. Hlavními orgány jsou však obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, krajské úřady, ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jedná-li se o dítě jiné státní příslušnosti (Štiková a kol., 2020).

Sociálně-právní ochrana dětí je zaměřena na děti do 18 let věku, ale je důležité si uvědomit, že se jedná zejména o děti, které ochranu potřebují. Podle ZSPOD §6 se jedná o děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti, které vyplývají z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají, či zneužívají práva plynoucího z rodičovství. Dále se jedná o děti, které vedou nemravný život. Děti buď nedochází do školy, užívají návykové látky anebo praktikují jiné ohrožující činnosti pro jejich vývoj. SSPOD se dále zaměřuje na děti, které opakovaně utíkají od rodičů, na kterých byl spáchán trestný čin, které jsou na základě žádosti umístěny do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o dítě, které jsou ohroženy násilím mezi rodiči nebo dalšími osobami a které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany. V neposlední řadě se jedná o děti, které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte. Zde narážíme na náhradní výchovu. SSPOD mimo orgány sociálně-právní

---

¹ „Případové konference je strukturovaným setkáním klienta a jeho blízkých osob s profesionály za účelem nalezení nejvhodnějšího řešení situace klienta“, v našem případě dítěte (Matoušek, 2013:270).

ochrany dětí (dále jen OSPOD) disponuje **dvěma formami náhradní výchovy, NRP a ústavní péčí**, nazývanou také institucionální péčí. Celkově za rok 2021 bylo umístěno do náhradní výchovy kolem 5 500 dětí (MPSV, 2022). Z toho více jak třičtvrtě bylo předáno do NRP, která má dle ZSPOD §9a přednost před ústavní péčí.

2.1 Náhradní rodinná péče

V odborné literatuře můžeme najít dva termíny, které se často svým významem zaměňují. NRP je často brána jako synonymum **náhradní rodinné výchovy**. Podle Štikové a kol. (2020) však náhradní rodinnou výchovou myslíme čistě jen náhradní výchovu, která se následně dělí na ústavní a rodinnou. Stejně tak se můžeme s tímto rozdělením setkat u pojmu náhradní péče o dítě, kde rozděluje Trnková (2018) péči rodinného typu a ústavní výchovu. *„Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče“* (Nožírová, 2012:11). Jde o způsob péče o dítě v rámci rodiny, který se však z různých důvodů nevykonává biologickými rodiči. **NRP má** podle Úmluvy práv **dítěte přednost před ústavní péčí**, pokud se nevyskytnou okolnosti, které by toto nedovolily. Okolnostmi se může myslet například zdravotní stav, či nenalezení vhodné pečující osoby. Ke konci roku 2021 bylo v NRP 20 659 dětí, což je ve srovnání s rokem 2020 velmi podobné. Srovnáme-li rok 2020 a 2021 zjistíme, že NRP se blíží spíše ke stagnaci než k vzrůstu (MPSV, 2022). Domnívám se, že ke stagnaci počtu dětí v ústavní péči v letech 2020-2021 docházelo zejména, proto, že novela ZSPOD, ve které dochází k vyzdvižení forem NRP (a k jejich podpoře), vyšla až na konci roku 2021 (z. č. 363/2021 Sb.). Zároveň je v novele projevena snaha o **deinstitucionalizaci dětských center**, respektive dětských domovů do věku 3 let, kde by právě tyto děti měly přecházet do NRP, která má několik forem. Nejznámější formou je osvojení, dále sem zahrnujeme svěřením do péče jiné osoby, poručenství, hostitelskou péčí a pěstounskou péčí, která je následně dělena na dlouhodobou a na přechodnou dobu (Řezáč, 2022).

2.1.1 Adopce

Osvojení (neboli adopce) je jedna z nejznámějších a nejstarších forem NRP. Ke konci roku 2021 bylo osvojeno 312 dětí v České republice, kdy nejvíce jich bylo osvojeno z Ústeckého kraje (MPSV, 2022).

Osvojení definuje zákon jako „*přijetí cizí osoby za vlastní*“ (z. č. 89/2012 Sb. § 794). To znamená, že mezi osvojencem a osvojitelem vzniká stejný vztah jako mezi dítětem a biologickým rodičem. Dítě se stává členem rodiny se všemi právními důsledky. Osvojitelé **získávají rodičovská práva a povinnosti** a biologickým rodičům jsou odebrány. Děti jsou do rodného listu zavedení jeho osvojitelé na místo matky/otce. Od nabytí právní moci rozsudku se stávají osvojitelé rodiči dítěte. „*Osvojitel je povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky.*“ (z. č. 89/2012 Sb. § 836).

Proto, aby se dítě vůbec mohlo dostat k osvojení, je třeba, aby byl dán souhlas rodičů ke konání soudního řízení. Biologický otec může dát souhlas hned při porodu dítěte, pokud je uveden matkou v rodném listě. Biologická matka může však toho rozhodnutí prohlásit nejdříve 6 týdnů po porodu, kvůli možnému zkreslení důvěryhodnosti v rámci možných psychických změn u žen po porodu. Avšak své rozhodnutí mění 9 z 10 rodiček po uplynutí jednoho roku (Kuzníková, 2011). Osvojení je extrémní formou změny péče a je nutno důkladně zvážit možnosti dítěte v biologické rodině.

2.1.2 Hostitelská péče

Hostitelská péče je jednou z forem NRP. V České republice se jedná o velmi nejednotnou praxi **nepravidelné péče o děti z ústavní výchovy**. Hostitelskou péči můžeme vymezit jako „*dlouhodobé a opakující se kontakty dítěte žijícího dlouhodobě v dětském domově s rodinou, či jednotlivcem, kteří ve většině případech nejsou biologickými příbuznými dítěte*“ (Zezulová, 2020:35) Hostitel **se ve svém volném čase stará o dítě** z ústavní péče, případně s ním tráví víkendové dny, či celé prázdniny po domluvě. Povolení

k hostitelské péči by měli dát jak samotný ústav (dětský domov) tak i příslušný OSPOD (Zezulová, 2020). Jelikož se jedná o formu péče, která není hojně využívána, není nijak zvlášť evidována ani vyhodnocována na celostátní úrovni.

Hlavním smyslem hostitelské péče je předat dětem **představu o modelu fungující rodiny** a vztahu v ní, vytvoření stabilnějšího citového pouta, posílení důvěry v dospělou osobu a možnosti získat psychosociální podpory v hostitelích (Zezulová, 2020). Avšak je důležité podotknout, že i tato péče má svá rizika. Jedno z největších rizik je ohrožení dítěte a zejména jeho možné zklamání, při přerušení kontaktu s hostiteli (Řezáč, 2022). Hostitelská péče neřeší stěžejní problémy dětí, ale pokud dětem není umožněno využít jinou formu náhradní péče, je to jediná možnost, kde zažít fungující model rodinného soužití.

2.1.3 Svěření do péče jiné osoby

Svěření do péče jiné osoby je další formou NRP, která se velmi **podobá pěstounské péči**, kde hlavním rozdílem je **absence finanční odměny**. Pečující osobě však náleží výživné od biologických rodičů, které je právně vymahatelné. Výživné stanoví soud na základě možností biologických rodičů. Pečující osoby jsou nejčastěji příbuzní dítěte, či jiné osoby blízké (Trnková, 2018). Svěřenectví není zprostředkováno OSPOD, jelikož se většinou jedná o příbuzné dítěte.

Povinnosti a práva pečující osoby jsou vymezena přímo soudem v rozhodnutí o svěření dítěte do péče s ohledem na situaci dítěte a jejich biologických rodičů. Pokud není možno stanovit biologickému rodiči vyživovací povinnost, není možné dítě do této formy NRP svěřit. V tomto případě by nebylo dítě finančně zajištěno a přechází se k pěstounské péči, kde pěstoun a dítě jsou finančně zajištěni (z. č. 359/1999 §42; §47).

2.1.4 Pěstounská a poručenská péče

Pěstounská péče a poručenská péče jsou různou formou NRP. Obě tyto formy péče jsou založeny na situaci, kdy **dítě nemůže být vychovááno svými biologickými rodiči**, kteří se nevzdávají svých rodičovských práv.

Poručenská péče je využívána v situacích, kdy žádný z biologických rodičů, který má vůči dítěti rodičovskou odpovědnost, není schopen o své dítě pečovat z dlouhodobého hlediska (Sychrová, 2015). Jedná se zejména o případy při úmrtí biologických rodičů, zbavení rodičovské odpovědnosti, či jejího pozastavení. Poručník se po rozhodnutí soudu stává osobou, která na sebe přebírá stejná práva a povinnosti jako biologický rodič dítěte vyjma vyživovací povinnosti k dítěti. Poručník se tedy stává plnohodnotným zákonným zástupcem dítěte, což je jeden z klíčových rozdílů od pěstounské péče.

„Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při které je pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu“ (Bubleová, 2013:7)

Pěstounskou péči můžeme také označit za jednu z **nejčastěji využívaných forem NRP** vedle péče třetí osoby a osvojením. Ke konci roku 2021 bylo 1 656 dětí svěřeno do pěstounské péče na základě rozhodnutí, což představuje větší počet dětí umístěných do pěstounské péče než péče poručníka, který za stejný rok činila jen 380 jmenování poručníků (MPSV, 2022). *„Cílem pěstounské péče je pomáhat dětem, které se ve své rodině ocitly v nebezpečí“* (Look, 2018:126). Cílem je tedy poskytnout dítěti rodinné prostředí, které je bezpečné a stabilní pro růst a rozvoj dítěte.

Pěstounská péče je regulována ZSPOD a je poskytována pod dohledem příslušného OSPOD. Jak již vychází z názvu, pro umístění dítěte do této formy péče je nutné, aby se osoba, která má zájem převzít dítě do péče, stala **pěstounem** a dodržela zákonné náležitosti. Pěstounem se může stát osoba, které má bydliště na území České republiky, skýtá záruky řádné péče a souhlasí se svěřením dítěte do pěstounské péče (Bubleová, 2013). Pěstounem nemusí nutně být jenom jedna osoba, ale i manželé, kteří jsou sezdáni.

Mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi osvojitelem a dítětem. Pěstoun smí zastupovat dítě a spravovat jeho náležitosti jen v běžných věcech, pokud nemá rozšířená práva pěstouna (Pazlarová, 2016). Při rozhodování v mimořádných záležitostech musí požádat o souhlas zákonného zástupce anebo soud. Za mimořádné záležitosti se považují například lékařské zákroky nebo i vyřízení cestovního dokladu.

V rámci našeho systému NRP je nutné rozdělovat pěstounskou péči na **dlouhodobou** a pěstounskou péči **na přechodnou dobu**. Dlouhodobá pěstounská péče je v České republice daleko více rozšířená než ta na přechodnou dobu. Za rok 2021 bylo do dlouhodobé pěstounské péče svěřeno 1 656 dětí, zatímco do péče na přechodnou dobu jen 665 (MPSV, 2022) Je také důležité si uvědomit, že každý tento typ formy má **jiný účel péče o dítě**. Dlouhodobá pěstounská péče je v praxi chápána jako péče o dítě, kde je menší pravděpodobnost přebrání péče o dítě biologickými rodiči. Pěstounská péče má však stále umožnit dítěti kontakt s biologickými rodiči, když je v jeho zájmu a snažit se s nimi spolupracovat. Dlouhodobou pěstounskou péči můžeme dále rozlišovat podle příbuznosti dítěte k pěstounovi. Nejvíce rozšířeným typem je pěstounství příbuzenské, kdy se pěstounem stává osoba z bližšího okruhu rodiny (Pazlarová, 2016). Nejčastěji se jedná o prarodiče dítěte anebo jeho straší sourozence. Druhým typem dlouhodobé pěstounské péče je zprostředkovaná péče, kterou můžeme také označit za nepříbuzenskou pěstounskou péči. Jedná se o sobu, která se iniciovala stát se pěstounem (Štiková a kol., 2020). Zprostředkovaní pěstouni jsou zařazeni do evidence na příslušném krajském úřadě po rozhodnutí o posouzení úřadem.

PPPD je spíše **krizovým institutem státu** pro rychlé umístění dítěte do náhradní rodiny bez nutnosti umístění dítěte do ústavní péče. Účelem PPPD je zejména poskytnout rodičům čas pro úpravu svých poměrů k převzetí dítěte zpět do péči, či aby pro dítě byla nalezená vhodnější rodinná péče (Pazlarová, 2016). Podrobněji tento druh pěstounské péče bude představen v kapitole č. 3 Pěstounská péče na přechodnou dobu.

2.2 Ústavní péče

Ústavní péče je jedna z forem náhradní péče o děti. Jedná se o péči, která má v českých zemích **dlouholetou obdobu**. Přestože je Česká republika kritizována za pomalý proces deinstitucionalizace ústavní výchovy pro děti, postupně je i zde snaha vytvářet taková podmínky, aby děti mohli být **z ústavní výchovy přemístovány do NRP** (Ombudsman, 2020). Je důležité poznamenat, že většina dětí, které skončily v NRP, byly nejdříve umístěny v ústavní formě péče, ať již v dětských domovech, či dětských centrech.

Rizika ústavní péče na **neblahý vliv na děti** jsou již známa dlouho. Z českých autorů o nich píše Langmeier a Matějček (2011), kteří mluví o tom, že ústavní péče způsobuje psychickou deprivaci dětí v ní dlouhodobě vyrůstajících. Další teorii, která mluví o negativních vlivech dítěte v ústavní péči je **Teorie attachmentu**, zejména z ní vycházející porucha citové vazby Bowlbyho (2010). Porucha citové vazby spočívá v absenci blízké osoby u malých dětí do věku 5 let, která způsobuje špatný mozkový vývoj. Ústavní péče nemá však jen nepříznivé účinky. Je nutné podotknout, že ústavní výchovy by nebylo správné se zcela vzdávat, protože vždy tu bude část dětí, pro která tato forma péče bude nejlepší – nejvhodnější (Langmeier a Matějček, 2011). Za jistých podmínek se může jednat o děti s vážnými zdravotními obtížemi nebo děti již v adolescentním věku. Před nařízením ústavní péče je však soud povinen prozkoumat, zda ústavní výchovu nepůjde nahradit formou NRP, která má na základě ZSPOD §9a přednost.

Agenda ústavní péče je rozdělena mezi **ministerstvo školství**, **ministerstvo zdravotnictví** a **ministerstvo práce a sociálních věcí**. Přestože rozdělení gesce ústavní výchovy je již podle Pulgretové (2019) několik let kritizováno, stále se neblížíme k její změně.

2.2.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

ZDVOP je pobytová forma na hranici ústavní péče spadající pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zřizovatelem mohou být OSPOD nebo osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochranou dětí. ZDVOP poskytuje ochranu a pomoc dětem, které se ocitly bez péče, či byly ohroženy závažně na vývoji. *„Ochranou a pomocí se podle zákona č.359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, §42 odstavec 2 myslí: poskytnutí ubytování, uspokojování základních životní potřeb, zajištění vzdělání, zajištění zdravotní, či jiné odborné péče a pomoc při zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.“* Ke konci roku 2021 bylo do ZDVOP v České republice umístěno přes 200 dětí (MPSV, 2022).

Mezi nejznámější zařízení ZDVOP patří **Klokánek**, zřizovaný **Fondem ohrožených dětí, z.s.**, který funguje dodnes. Zařízení dítěti může poskytnout omezenou dobu pobytu, a to jen na 6 měsíců při podání žádosti OSPOD. Při podání žádosti rodičem je pobyt omezen na 3 měsíce. Při nemožnosti nalézt pro dítě cestu k návratu do biologické rodiny, či formu náhradní rodinné péče, je dítě předáno do dětského domova.

2.2.2 Školská zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy

Školská zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy spadají pod ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *„Účelem těchto zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, případně zletilé studující osobě náhradní péči v zájmu jejího zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání“* (Štiková a kol., 2020:93) Ústavní výchovu nařizuje soud na základě podané žádosti rodičem, pečující osoby nebo na podání žádosti příslušného OSPOD. Školská zařízení jsou od sebe velmi odlišná a je důležité si to uvědomovat. Do systému školských zařízení pro výkon ústavní výchovy řadíme: dětské domovy a dětské domovy se školou; výchovné ústavy a diagnostické ústavy (Štiková a kol., 2020).

Dětské domovy jsou určeny dětem ve věku 3-18 let, v případě studia až do 26 let, které nemají rodiče, či o které se rodiče nemohou starat z jakéhokoliv důvodu. Dětské domovy jsou i možností pobytu pro nezletilé matky s dětmi. Děti v této formě péče jsou nejčastěji rozdělovány do rodinných skupin, které tvoří 6-8 dětí. Do dětského domova může být dítě umístěno i bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu (Štiková a kol., 2020; Trnková, 2018).

Dětské domovy se školou (dále jen DDSŠ) jsou již určeny i pro děti se závažnými poruchami chování ve věku 6-15 let. Od předchozí dětského domova se liší tím, že děti nedochází do veřejné školy, ale mají školu určenou přímo pro ně s odpovídajícím vzdělávacím programem. Pokud pominou podmínky pro oddělenou výuku dítěte, je dítě zařazeno do výuky veřejné školy, která není součástí dětského domova se školou. Jestliže po dokončení povinné školní docházky přetrvávají důvody pro ústavní výchovu, je dítě přerazeno do výchovného ústavu. (Štiková a kol., 2020)

Výchovné ústavy jsou zřizovány pro děti od 15 let, výjimkou jsou děti starší 12 let, kterým byla uložena ochranná výchova z důvodu závažných poruch chování, které není možné předat do DDSŠ. Výchovné ústavy jsou zřizovány odděleně na základě potřeb dítěte (Štiková a kol., 2020). Můžeme je rozdělovat jako zařízení poskytující výchovu a zdravotní péči mladistvým s problémovým chováním, tak instituce, které poskytují ubytování, výchovu a podporu pro matky v nezletilém věku s jejich dětmi.

Diagnostické ústavy jsou specifické svou omezenou délkou pobytu. Mohli bychom ho označit za tzv. indikační centrum chování dítěte na maximální dobu 8 týdnů. Obvykle je navštěvován dětmi, kterým byla nařízena ústavní výchova před nástupem pobytu. Dítě je zde podrobena komplexnímu vyšetření a následně je přemístěno do zařízení dlouhodobé péče/výchovy, které byly již zmíněny. Ke konci pobytu je dítěti vyhotovena zpráva s návrhem specifických výchovných opatření a vzdělávacích potřeb (Štiková a kol., 2020; Trnková, 2018; Matoušek, 2013).

2.2.3 Dětská centra pro děti do 3 let věku

Dětské domovy do 3 let věku, které jsou dnes více známy jako dětská centra a dříve byly označovány jako takzvané „**kojenecké ústavy**“, spadají do gesce ministerstva zdravotnictví. Jedná se tedy o službu, která zajišťuje zdravotní služby dle z. č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, tak i zaopatřování dětem do věku 3 let, které nemohou vyrůstat u biologických rodičů.

Děti jsou do dětských center přijímány na základně žádosti zákonných zástupců. Zde můžeme předpokládat zejména důvody zdravotní, sociální nebo na základě soudního předběžného opatření. Další možností přijetí dítěte je při odevzdání dítěte do tzv. **Baby boxu**, což nebývá až tak časté. Úhrada na zaopatření pobytu v dětském centru stále spadá na biologické rodiče, či na osoby, které mají vůči dítěti vyživovací povinnost (Trnková, 2018).

Ke konci roku 2020 bylo na základě výzkumu v péči dětských domovů kolem 770 dětí, což je v porovnání s předešlými roky nejmenší počet dětí (ÚZIS ČR, 2021). Přesto z doporučení ombudsmana ve věci **deinstitucionalizace péče o malé děti** vychází, že by se měla **dětská centra zrušit**, či alespoň pozměnit zákony pro změnu stanovené věkové hranice, před jejímž dosažením nebude možné umístit dítě do ústavní výchovy (Ombudsman, 2020). Na základě tohoto doporučení a dřívější snahy o deinstitucionalizaci ústavní péče v České republice vyšla roku 2021 novela ZSPOD, která stanovuje věkovou hranici dětí, před jejímž dosažením nebude možné umístit dítě do ústavní péče, a to od roku 2025 (MPSV, 2021)

Pro pochopení smyslu PPPD je důležité si uvědomit, v jakém systému se nachází a s jakými institucemi může PPD přijít do styku a spolupráce. Mezi hlavními aktéry spolupracujícími s pěstouny na PD jsou jak úřady, tak ústavní zařízení, např. dětská centra.

3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

PPPD, nebo také často označována jako profesionální pěstounská péče, je forma NRP, která vznikla za účelem profesionalizace NRP (Trnková, 2018). Zavedení institutu PPPD do české legislativy datujeme k roku 2006 v rámci zavedení novely ZSPOD. Avšak pro její nejednoznačnost a značné nedostatky ve finančním zajištění pěstounů, vymezení smyslu a výkonu PPPD od klasické pěstounské péče nebyla v SSPOD využívána (Nožírová, 2012). „S účinností od 1. 1. 2013 došlo ke změně právní úpravy tohoto institutu, k upřesnění možnosti jeho využití a stanovení jasných podmínek pro využití této formy NRP“ (Bubleová, 2013:10). Díky této změně došlo k navýšení zájemců o PPPD a postupnému zavedení do praxe. Během několika let, bylo však více bráno v potaz odlišení pěstounské péče a dlouhodobé péče i finančně, jak kvůli větším požadavkům na přechodné pěstouny, tak i kvůli menšímu počtu těchto pěstounů. K 1. 1. 2022 byla v rámci novely ZSPOD tedy odlišena PPPD od klasické pěstounské péče. Jednalo se o finanční zvýhodnění profesionálních pěstounů oproti nezprostředkovaným dlouhodobým pěstounům, kdy osobě poskytující PPPD je odměna odvozena od minimální mzdy. Nezprostředkovaní pěstouni již nezískávají odměnu pěstouna, ale dostávají finanční podporu ve formě dávky, která se nezapočítává do sociálního a zdravotního zajištění. Jedná se jak o odlišení těchto dvou forem pěstounské péče, tak i silnější finanční motivační faktor pro profesionální pěstouny k této profesi. K tomuto odlišení přispěl i příklon vlády k omezení přijímání dětí do dětských center do věku 3 let.

Jedním z účelů PPPD je i snížení počtu dětí v ústavních zařízeních, zejména dětí z takzvaných kojeneckých ústavů (Trnková, 2018; Smolíková, 2014). PPPD se také využívá za účelem pomoci dětem a rodinám v dočasných nouzových situacích. Příkladem může být situace, kdy rodič samoživitel není schopen z důvodu nutné hospitalizace se starat o své dítě. Avšak tyto případy jsou méně obvyklé. Smyslem PPPD by mělo být zejména poskytnout dítěti bezpečné a stabilní prostředí na čas, kdy rodič dítěte prochází krizí, která neumožňuje dostačující péči o dítě. PPPD se zároveň snaží podpořit rodinu při

zlepšení své situace pro návrat dítěte do biologické rodiny pomocí styků s rodinou.

Nejčastěji do PPPD přicházejí nejmenší děti v rozmezí věku od 0-2 let. V roce 2021 bylo svěřeno do PPPD celkem 665 dětí, z toho kolem 60 % byly děti ve věku od 0-2 let (MPSV, 2022). Dítě do PPPD může přijít z několika důvodů. Nejčastěji je tato forma péče užívána dětmi, o které rodiče nemohou dočasně pečovat, které se vyskytly v krizové situaci, které byly týrány, opuštěny či nalezeny a hledá se pro ně trvalejší řešení (Trnková, 2018). Posledním nejčastějším důvodem je předání dítěte k osvojení v krátkém intervalu od jeho narození, kdy se čeká na uplynutí potřebné doby pro udělení souhlasu, či nesouhlasu od biologické matky od porodu (Kuzníková, 2011). Dalším důvodem předání k osvojení je pobyt u PPD kvůli delšímu hledání možných osvojitelů dítěte.

„Soud může na návrh orgánu sociálně právní ochrany svěřit dítě do PPPD osobám v evidenci, a to na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat, nebo dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlas rodičů k osvojení není třeba“ (z. č. 359/1999 §7). Doba dítěte v PPPD je odvozena z § 27a (9). Neměla by přesahovat jeden rok, pokud nebylo do stejné rodiny umístěno více dětí v příbuzenském vztahu. Proto, aby PPD mohl přijmout do PPPD více dětí, se musí brát v potaz jeho předpoklady, které by měly být zjištěny při jeho zařazení do evidence.

3.1 Osoba pěstouna

Jak bylo již zmíněno, dítě do PPPD *„může být svěřeno jen osobám, které jsou zapsány ve zvláštní evidenci krajského úřadu, osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu“ (Trnková ,2018:91). Jedná se o osoby, které projeví zájem o to se stát součástí systému NRP a podaly si žádost o zařazení, kterým úspěšně prošly. Pro úspěšné absolvování odborného posouzení pro PPPD je příznačné, aby žadatel projevovl vlohly pro*

tuto formu péče, pro kterou je například charakteristická častá fluktuace dětí a krátkodobost péče. Zájemce by tedy měl v tomto případě vykazovat jak znaky adaptability a flexibility, tak i stability ve smyslu rodinné pohody a zázemí. PPPD se týká zejména dětí od novorozeneckého až batolecího věku, které vyžadují od pečovatелů neustálou péči propojenou s nepodmíněným přijetím a pochopením. Výjimkou však není ani umístění starších dětí až do 18 let věku.

Mezi další parametry, které by měly hrát roli při posuzování, je věk žadatele, kde se počítá již s věkovou vyspělostí a zkušenostmi, či znalostmi péče o dítě. Žadatel zároveň musí být trestně bezúhonný a v jeho osobní historii by se neměl objevit žádný záznam související se závislostí nebo rizikovým způsobem života (Pazlarová, 2016). Dalším aspektem je i zdravotní stav žadatele, případně i jeho rodiny žijící v jedné domácnosti. Žadatel by neměl být diagnostikován s duševním onemocněním či jiným závažným onemocněním, které by mu znemožňovalo důkladnou péči o svěřené dítě. Žadatel nemá o dítě do budoucna jenom pečovat, ale očekává se od něj, že bude i schopen aktivně hájit jeho zájmy, poskytovat mu lásku, a přesto od něj ke konci této péče neočekávat vděk. Od žadatele jsou tady očekávány odpovídající rozumové schopnosti, spojené s citem pro spolupráci a sebereflexi, jelikož jako PPD spolupracuje s několika lidmi na péči o dítě, jako např. doprovázející organizace, zástupce OSPOD a dalšími odborníky.

Uvedené vlastnosti jsou zahrnuty do průběhu posouzení, prověření a přípravy zájemců o zařazení do evidence. Pro posouzení je snaha vytvořit co nejpresnější obraz žadatele, jako možného budoucího pěstouna přechodnou dobu.

3.2 Proces zprostředkování

Součástí procesu zprostředkování je vyhledávání dětí vyžadující NRP, vyhledávání osob vhodných stát se náhradními pečovateli a odborná příprava těchto osob k výkonu této funkce. Pokud se zaměřuje zejména na téma počáteční motivace DPPP, je proces zprostředkování nejdůležitější etapou, kdy tyto motivy jsou sdělovány a posuzovány odborníky.

Proto, aby se osoba mohla stát pěstounem na přechodnou dobu, je nutno, aby prošla odborným posouzením. Mohli bychom to označit za proces výběrového řízení, který je ovšem ze své podstaty výrazně náročnější a komplikovanější. Tento proces bychom mohli rozložit na 4 části: podání žádosti; Posouzení žadatele obecním úřadem s rozšířenou působností; Posouzení žadatele krajským úřadem; a konečné Rozhodnutí o zařazení, či nezařazení do evidence. (z. č. 359/1999 Sb. §19-23).

Pokud žadatel má zájem se stát PPD musí vyhledat příslušný OSPOD, kde jim sociální pracovnice pomůže vyplnit žádost o zařazení do evidence žadatelů a předá jim bližší informace o NRP (MPSV, 2022). Proces zprostředkování může pro zájemce znamenat velmi silné zasahování do osobních záležitostí. Podle Pazlarové (2016) je celý tento proces doprovázen zasahováním sociálního pracovníka do osobních a citlivých věcí zájemců kvůli potřebným informacím pro konečné posouzení vhodnosti pro to se stát PPPD. Po podání žádosti, následuje práce ze strany OSPOD. Sociální pracovnice (dále jen soc.p.) se následně domluví na sociálním šetření v místě bydliště žadatele, kde bude sledovat a doptávat se na nutné záležitosti sociálního prostředí rodiny žadatele. Následně je soc.p. založena spisová dokumentace, kam sbírá potřebné informace o zájemci. Jedná se o informace ohledně zdravotního stavu zájemce, trestní bezúhonnosti, státního občanství a ekonomicko-sociálních poměrů (Bubleová, 2013). Před posláním spisové dokumentace Krajskému OSPOD přikládá soc.p. i její stanovisko k žádosti. Tímto stanoviskem práce navázané soc.p. v procesu končí a podle Pazlarové (2016) je celý tento proces nadále zakládán čistě jen na dokumentaci než na lidské zkušenosti.

Krajský OSPOD má v kompetenci jak evidenci PPPD, tak i evidenci dětí vyžadující náhradní péči. Na této úrovni systému dochází jak k podrobnějšímu posuzování žadatelů a rozhodnutí o zařazení do evidence, tak i odbornému vzdělávání a takzvanému párování pěstounů a dětí v evidenci.

Podrobnější posouzení žadatelů spočívá ve zhodnocení odborné přípravy žadatelů. PPD jsou povinni absolvovat 72 hodin odborné přípravy, kterou zprostředkuje příslušný krajský OSPOD (z. č. 359/1999). Nadále jsou

žadatelé podrobení psychologickému a zdravotnímu vyšetření odborníky. Psychologické vyšetření se zabývá jak osobnostními rysy žadatele, tak i předpoklady pro výchovu dítěte s možnou náročnější péčí (Bubleová, 2013; Pazlarová, 2016). Důležitou součástí tohoto vyšetření tvoří zejména posouzení motivace žadatele a jeho rodinného zázemí.

Žadatelé poté čekají na rozhodnutí. Celý tento proces může trvat v řádu několika měsíců, avšak záleží na okolnostech. Většina žadatelů s tak dlouhou dobou nepočítá, avšak podle Pazlarové (2016) by měli být žadatelé s touto informací srozuměni již při podání žádosti. Celý proces můžeme označit za prostor pro potvrzení svého rozhodnutí, jak zmiňuje Pazlarová (2016). Je to prostor, kdy se žadatel dozvídá a uvědomuje si povinnosti, které bude muset plnit a případně, jak je i jeho počáteční motivace stálá navzdory novým faktům získaných v rámci zprostředkování.

3.3 Doprovázející organizace pěstounů

Pokud jsou žadatelé zařazeni do speciální evidence osob pro PPPD, jsou povinni podle ZSPOD §47b o Dohodě výkonu pěstounské péče uzavřít smlouvu o výkonu pěstounské péče s oprávněnou osobou. Tím může být jak příslušný OSPOD, tak oprávněna osoba – nejčastěji nezisková organizace.

Organizaci, se kterou PPD uzavře smlouvu, nazýváme podle názvosloví zákona ZSPOD doprovázející organizace. Jejím hlavním úkolem je tedy „doprovázet“ své klienty – tedy pěstouny a jejich rodiny jejich profesí a poskytovat pěstounům v kontextu jejich práv poradenské a výchovné poradenství, zajištění odborné psychologické či terapeutické pomoci, zajišťovat povinné vzdělávání, případně i respitní péči (Trnková, 2018; Pazlarová, 2016; ZSPOD). Přidělený pracovník nebo-li klíčový pracovník dochází do rodiny pěstouna minimálně jednou za dva měsíce. Hlavním klientem klíčového pracovníka je samotný pěstoun, na rozdíl od soc.p. OSPOD, kde je středobodem práce zejména oprávněný zájem dítěte. Mezi nejdůležitějším aspektem doprovázející organizace je nabídnout pěstounovi podporu a zázemí, kam se může obrátit. (Pazlarová, 2016; Trnková, 2018).

Po zapsání do evidence osob však pěstouni nezískávají jen povinnost uzavřít smlouvu, ale další povinnosti i práva. Mezi další povinnosti PPD patří zvyšování svých znalostí a dovedností v rozsahu 72 h za rok v oblasti péče v kontextu profese a zaměření, držet se individuálního plánu dítěte od OSPOD a umožnit doprovodné organizaci spolupráci jak s pěstounem, tak i s jeho rodinou v rámci smlouvy o pěstounské péči.

3.4 Dávky PPPD

Dávky pěstounská péče jsou součástí ZSPOD. Zákon upravuje celkem 5 druhů dávek: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte; odměnu pěstouna; příspěvek při pěstounské péči; příspěvek při převzetí dítěte; příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla; zaopatřující příspěvek jednorázový a opakující se. Díky novele ZSPOD z roku 2020 se však dávky pěstounům změnily a došlo k přidání nové finanční podpory pro nezprostředkované/příbuzenské pěstouny – příspěvku při pěstounské péči. Dalším důležitým zásahem novely bylo zejména finanční odlišení PPPD, což MPSV (2022) považuje za důležitý krok k systémovému odlišení profesionální PP. Jednalo se o navázání odměny pěstouna na minimální mzdu, kdy dříve odměnu pěstouna byla dána bez ohledu na počet dětí, či jejich stupeň závislosti (MPSV, 2022) Můžeme to tedy vnímat jako krok k profesionalizaci ke krátkodobému pěstounství jako uvádí Macela (2019), kdy PPD je vnímán spíše jako člen týmu, který pracuje s rodinou.

Dávky PPPD se od ostatních pěstounů velmi liší, a to zejména v jejich pravidelnosti. PPPD má nárok na odměnu pěstouna každý měsíc, i když mu není svěřeno dítě do péče. Dále má PPD nárok na dávku při převzetí dítěte a dávky na úhradu jeho potřeb. Ojedinělostí je však omezení dávky při převzetí, které je zavedeno kvůli krátkodobosti péče na maximální hodnotu 40 000 Kč ročně.

Je důležité podotknout, že odměna pěstouna je v zásadě jeho plat, čímž se blíží charakteru profese více než ostatní pěstouni. Proto je zajímavé se

zaměřit na jejich motivaci k této profesi, jelikož jejich motivace nemusí být zcela stejná jako nezprostředkovaných pěstounů.

3.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu mimo Českou republiku

S obdobou PPPD se můžeme setkat i jiných státech Evropy. Pro náskres zahraniční praxe jsem vybrala 2 země, které přistupují s PPPD podobně jako Česká republika. Všechny tyto země se shodují v legislativním ukotvení přednosti NRP před ústavní péčí (Pinto and Luke, 2020; ZSPOD §9a; Macela, 2019).

Systém Velké Británie je podle Macely (2019) často špatně přirovnáván k systému u nás. V rámci různorodosti Velká Británie oplývá již několika typy pěstounské péče. Mezi ty krátké, které se nejvíce blíží PPPD, se řadí PP krizová, krátkodobá, předadopční a odlehčovací. Všechny tyto druhy péče jsou jen dočasné, některé se využívají jen i na několik dní (krizová PP). Poskytovaná PP je vždy zajišťována profesionály. Podle výzkumu Pinto a Luke (2020) je vnímána PPPD ve Velké Británii jako dočasná péče poskytující možný návrat dětí do biologických rodin.

Systém v Polsku je podle Macely (2019) inspirující, jelikož vznikl na základě podobných vstupních podmínek jako u nás. V rámci jejich systému se můžeme setkat s PPPD poskytovanou bez profesionální smlouvy a PPPD poskytovanou profesionály, kteří poskytují krátkodobou péči srovnatelnou s naší (Laklija, 2011; Kulikowski, 2020; Macela, 2019). Polsko disponuje obecně více aparáty NRP, avšak platy zainteresovaných stran jsou nižší než v České republice (Macela, 2019).

Kontext praxe systému v zahraničí je dokreslující informace pro pochopení funkce PPPD u nás a uvědomení si, že PPPD u nás má funkci jak krátkodobou, tak i krizovou, které se třeba v ostatních zemích rozdělují. V tomto ohledě můžeme usoudit, že profese PPPD nese vyšší nároky pro její správné plnění, tím pádem je o to důležitější si motivaci k ní jako PPD uvědomovat a držet se jí.

4 METODOLOGICKÁ ČÁST

V rámci metodologické části práce se budu věnovat nadefinování cílů výzkumu a dílčích výzkumných otázek na základě teoretického ukotvení. Na základě stanovení výzkumných otázek postoupím k volbě metody výzkumu a analýzy dat. Před zahájením interpretace výzkumných výsledkům definuji výzkumný soubor a etický přístup k respondentům a informacím mne podávajících.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu této bakalářské práce je identifikovat počáteční motivy pěstounů na přechodnou dobu při vstupu do SSPOD. Důležití je zjištění, jaké tyto motivy jsou a jak se mění při procesu vstupu neboli zprostředkování zařazení do evidence PPPD.

4.2 Dílčí výzkumné otázky

Na základě výzkumného cíle jsem určila tyto dílčí výzkumné otázky (dále jen DVO) pro podrobnější vyobrazení motivů, které vedly PPD k jejich profesi. Součástí DVO je zjištění vlivů zprostředkování PPPD před schválení žádosti, kvůli možného vlivu tohoto procesu na žadatele. Druhá DVO se zaměřuje na důvody rozhodnutí pro PPPD před dlouhodobým pěstounstvím, které je podobnou formou NRP:

DVO1: Jaké jsou veřejné a neveřejné motivy pěstounů při vstupu do systému sociálně-právní ochrany dětí?

DVO2: Jaké důvody stojí za zvolením PPPD před dlouhodobým pěstounstvím?

DVO3: Jaký vliv měl proces zprostředkování na motivaci pěstounů?

4.3 Volba metody výzkumu a analýzy dat

Vzhledem k charakteru a cíli této práce jsem zvolila pro účely metodologické části kvalitativní výzkum, který nám umožňuje zkoumat téma motivace hlouběji při menším počtu respondentů. Předností kvalitativního výzkumu je v kontextu naší práce zejména možnost získat podrobný popis a vhled při zkoumání daného fenoménu a zároveň umožňuje studovat jeho procesy změn (Hendl, 2008). Jako metodu vytváření dat jsem zvolila polostrukturované rozhovory. Tato metoda mi zde dává možnost předem dané struktury rozhovoru, ale zároveň možnost se případně dotázat na zajímavé drobnosti s nimi související. (Hendl, 2008).

V rámci analýzy získaných dat jsem zvolila metodu kvalitativní obsahové analýzy, která mi umožní se podívat na příběh v rozhovoru jako jak na celek, tak i na oddělené tematické části (Skutil a kol., 2011). Tato metoda mi umožní se podívat na to, co je pro mne důležité a co je relevantní pro zodpovězení výzkumných otázek. Po shromáždění dat, jsem postupovala pomocí deskriptivního přístupu obsahové analýzy podle Miovskeho (2006). Po analýze každého textu jako celku, jsem přistoupila ke kódování tematických celků. Po zakódování tematických celků jsem postoupila k podrobnějšímu kódování těchto celků.

4.4 Výzkumný soubor a etika výzkumu

Výzkumný soubor bude tvořen respondenty, kteří jsou aktuálně PPD, či jimi byli minimálně po dobu 2 let a od této doby neuběhla delší doba než 2 roky. Jelikož studujeme jejich motivaci, relevantní informace budou pocházet jen od lidí, kteří si prošli danou zkušeností být PPD.

Rekrutace PPD probíhala pomocí sociálních sítí, kde jsem sdílela příspěvek s prosbou o sdílení svých motivací PPD. Přihlášení PPD bylo zcela dobrovolné.

Polostrukturované rozhovory probíhaly online formou přes videohovor. Před zahájením rozhovoru byli respondenti srozuměni s cílem výzkumu a

informovaným souhlasem (přesné znění souhlasu najdete v příloze č. 2). Rozhovor byl po celou dobu nahráván na audio záznamy, které byly po následném přepsání smazány.

Před začátkem rozhovoru bylo umožněno respondentům se seznámit se seznamem otázek k rozhovoru, který jim byl zaslán společně s informovaným souhlasem. Veškeré informace, podle nichž by mohlo dojít k identifikaci respondentů byly anonymizovány.

5 ANALÝZA A DISKUZE NAD ROZHOVORY

Respondenti, jak již bylo zmíněno v kapitole „výzkumný soubor“, byli rekrutováni skrze sociální sítě na bázi dobrovolnosti. Rozhovorů se účastnilo nakonec 6 respondentů, což je odpovídající počet, se kterým jsem na začátku počítala. Pro další potřeby této práce budu označovat respondenty písmenem R s daným pořadím, jak proběhly rozhovory (R1-R6).

Rozhovory probíhaly v rámci měsíce března 2022 s každým respondentem zvlášť. Před každým rozhovorem respondent získal dopředu informovaný souhlas, který si mohl přečíst, a soubor otázek, které mu byly pokládány (znění těchto dokumentů naleznete v příloze č. 1 a č. 2) a v rámci něhož byl informován o nahrávání rozhovoru pro následnou transkripci s informací o nahrávce, která byla uchována u výzkumníka na nezbytně nutnou dobu. Na začátku rozhovoru byl respondent tázán, zda je se všemi náležitostmi rozhovoru srozuměn a případně zda má nějaké doplňující otázky. Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala v rozmezí 30-45 min.

Tématem rozhovoru byla počáteční motivace PPD při vstupu do SSPOD. Jelikož téma motivace je velmi osobní, zaměřila jsem se v otázkách zejména na názory a zkušenosti respondentů, kdy ze začátku bylo důležité zjistit základní informace a počáteční setkání s PPPD. Dále následovaly otázky týkající se tématu jejich motivace a zkušeností se zprostředkováním PPPD. Na závěr byl rozhovor ukončen otázkami retrospektivního charakteru, kdy jsem se ptala, jaké jsou jejich rady pro nové PPD a co zpětně považují za nejdůležitější motivaci.

V následných kapitolách odpovídajících výzkumným otázkám se budeme věnovat získaným datům, z rozhovorů, kde dojde k jejich analýze a vztahení k jednotlivým tematickým celkům.

5.1 Počáteční motivace pěstounů na přechodnou dobu pro zapojení do systému sociálně právní ochrany dětí

V této části rozhovoru respondenti uváděli svůj příběh, jak se dozvěděli o systému PPPD a stali se jeho součástí. Následně se zamýšleli, co je v té době motivovalo a případně i odrazovalo se stát PPD.

Většina respondentů se shoduje, že se o PPPD dozvěděla od svého okolí, jak skrze kamarádské vztahy, tak skrze jejich pracovní příbuznost oboru.

„To bylo právě v době, kdy jsem pracovala jako na recepci u paní fyzioterapeutky, tak nám tam přišla jedna paní, která dělala přechodnou pěstounku a tam jsem vůbec poprvé slyšela slovo přechodný pěstoun.“ (R5) A později tvrzení doplnila. „Až když vlastně tady ta paní, která to dělala, tak mi o tom vyprávěla a viděla jsem, jak to funguje. Tak to začalo hlodat.“ (R5)

„Mám velmi dobrou přítelkyni už mnoho let a ona byla dlouhodobá pěstounka, a pak když začalo tady to přechodné pěstounství se víc jako rozšiřovat, tak jsme se o tom bavili, povídali, a tak nějak mě do toho naťukla trošku.“ (R6)

Co se týče informovanosti ze strany profesionálů, tak polovina respondentů zmínila autorku a PPD paní Alžbětou Hláskovou, která píše články a školí pěstouny do dnešní doby. Skrze její články a semináře se respondenti informovali o PPPD.

„Spíš to bylo náhodou, že jsem někde v časopisu přišla na rozhovor s paní Hláskovou z dobrý rodiny, který o tom povídali a dělali to už několik let.“ (R3)

„No tak něco jsem četla samozřejmě, tehdy Alžběta hlásková byla taková, ta bych řekla průkopnice a poskytovala s manželem nějaké otázky, rozhovory, ale hlavně, jak jsem pracovala u toho Fondu ohrožených dětí.“ (R2)

U počáteční motivace se většina respondentů shodla, že jejich pozitivní motivací pro tuto profesi je pomoc dětem. Jak pomoc dětem, aby nemusely

vyrůstat v kojeneckém ústavě, tak aby zažily rodinné a láskyplné prostředí a péči. Další motivací, kterou uvedli všichni respondenti, je smysluplnost a potřeba této práce ve společnosti.

„To je pomoc dětem, aby nemuseli jít do ústavu a mohly zažívat rodinné prostředí být jako individualita, být jako chovaný opečovávaný, poslouchat vlastně naslouchat jejich potřeby.“ (R2)

„Dělat něco, co má opravdu smysl, protože zjistíte, že teď děláte práci, která vás baví, ale děláte to pro někoho jiného. A já jsem chtěla dělat něco, co má opravdu smysl.“ (R4)

Ve spojitosti s pomocí však polovina respondentů zmínila, že jejich motivace je spjata i s pomocí uspokojení tzv. Syndromu prázdného hnízda, které spojovali s odchodem starších dětí z domova.

„Vlastně jsme zvažovali s manželem, co budeme dělat nebo co já budu dělat vlastně, protože manžel už byl v důchodě. Co já budu dělat, když vlastně mi děti vyrostou? Rozumíte, takový ten takovej ten syndrom prázdného hnízda, když vlastně ty děti vyletí a já najednou zůstanu sama, takže nebo prostě a doma a ty děti tak jak prostě každé dítě musí prostě vlastně vystartovat.“ (R1)

Součástí počáteční motivace jsou i obavy a případně situace, které budoucí pěstouny odrazovaly. Polovina respondentů uvedla, že před podáním žádosti na OSPOD je odrazovalo od rozhodnutí přístupy a chování úředníků, kteří je i odrazovali od podání žádosti k tomu se stát PPD. Mezi tyto situace se počítalo odstrašování zájemců a nemilé vystupování vůči jejich osobě.

„V roce 2013 jsem se byla se zeptat přímo tady na OSPODu v místě bydliště a ta paní, je mi to trošku jako rozmlouvala. Říkala, že tím, jak pracuju v tom Klokánku, tak vím, co to obnáší, co to je za děti, co je to za rodiče? Jo a že jestli si opravdu chci si komplikovat život.“ (R2)

„Já jsem tam šla dvakrát, protože když jsem tam poprvé přišla pro papíry a sociální pracovnice mi říkala – no všichni by chtěli jenom mimina. Dostanete 14letého cikána. To jsem zvědavá, jestli do toho půjdete.“ (R4)

Další respondenti zmínili například obavy o ztrátu své sociální bubliny a volného času oproti jiným profesím, kde je více méně možno „odkroutit“ si svou pracovní dobu a zde se jedná o práci více časově náročnou.

„Určitě to je jiný. Když to pak člověk má, má jakoby nonstop 24 hodin, než když se s tím potkáte pracovní v 6 hodin ve školce.“ (R5)

„A to víte, že taky t si u toho říkáte, jestli vlastně když já jsem jako v jakém jsem můžu, si odkroutit někde v práci 8 hodin a přijít domů a dělat si, co chceš. Můžu se scházet s kamarádkami stejně starýma na víno na kafe můžu kdykoliv kamkoliv jít a bylo mi jasné, že jako s těma dětma to zase prostě nepůjde.“ (R2)

Jeden respondent však zmínil i obavu z kontaktu s lidmi s patologickými jevy, či s lidmi, kteří nežijí zrovna řádným životem. Což je vlastně součástí profese PPD. Spolupracovat s biologickou rodinou, pokud to jde a vlastně se i snažit o nápravu vztahů a návrat dítěte do rodiny pokud, je to v jeho zájmu.

„Určitě. Takový ten přímý kontakt s těmi problémy, který člověk běžně v životě nepotkává. Jako je drogově drogová závislost, alkoholismus“ (R5)

5.2 Veřejné a neveřejné motivy pěstounů při vstupu do systému sociálně-právní ochrany dětí

Přestože většina respondentů vypovídala v kontextu počáteční motivace stejnosměrně, v rámci jejich výpovědí jsem mohla identifikovat i odlišné motivy pro PPPD. Podle Škoviery (2008) můžeme rozlišovat zveřejněné a neveřejné motivy žadatelů o NRP. V rámci analýzy jsem se snažila tyto motivy od sebe rozpoznat a případně i identifikovat neveřejné motivy, se kterými se PPD nechtěli zrovna chlubit.

Mezi zveřejněné motivy, které jsem zaznamenala v rozhovorech, je nejvíce zmiňován motiv altruismu, kdy všichni respondenti zmiňovali pomoc dětem, která je v odpovědích zmiňována již výše. Jako druhý nejčastější motiv

jsem zařadila ten emocionální, kde respondenti zmiňovali potřebu zaplnění prázdného hnízda.

„Protože svoje děti jsem neměla a nejmladší dítě, co jsme přebírali do dlouhodobé péče, mělo rok a půl, takže vlastně jsem si říkala, že pokud budu mít sílu, tak ještě budu moct nebo. Nabízím kraji pomoc ohledně miminek.“ (R1)

„No pomoc dětem, které nemají možnost vy jako vyrůstat nebo vůbec jako narodit se do funkční a láskyplný rodiny.“ (R6)

„Jo a děti vyrostly, stali se z nich dospěláci. Takže takový ten přirozený generační hlad po dětech. To byla hodně silná linka.“ (R4)

Mezi další nejvýraznější motiv byl motiv smysluplnosti. Respondenti často tento motiv zasazovali do kontextu své minulé práce, která je nenaplňovala, či v ní již právě nenalézali smysl a konstatovali, že právě profese PPD ji má a velmi silnou.

„Jako to hlavní bylo, že mě ta práce zoufale nebavila a pracovala jsem tam 7 let. V podstatě 5 let jsem zkoušela všechny možný konkurzy a hledala jsem prostě jinou práci. A to přechodný pěstounství mi přišlo takový jako opravdu nejsmysluplnější.“ (R3)

Jako neveřejné motivy PPD uvedla polovina respondentů zejména pragmatické důvody. Nejčastějším motivem byla možnost zůstat doma s dětmi, mít profesi, u které může být PPD doma a případně více být přístupný pro rodinu.

„Asi to, že vlastně člověk je doma ve svém prostředí. Nemusí nikam dojíždět a může vykonávat svoji profesi, kterou do té doby prostě vykonával tak, že každé ráno vstal a jel do práce.“ (R5)

„No nevím, jestli motivuje, ale je pro mě příjemná časová flexibilita. Jo, prostě být doma s dětma, je pro mě docela příjemný.“ (R6)

Související s motivem pragmatismu může být i často diskutovaná finanční motivace PPD, která se zde nabízí podotknout. Avšak v rámci rozhovorů nezazněla žádná výpověď, která by potvrzovala tento motiv.

Další neveřejné motivy během rozhovoru nezazněly nejspíše proto, že jsou často velmi citlivé a jak již zmiňoval Škoviera (2008), žadatelé je přímo nesdělují. Takže je možné, že u respondentů se vyskytují i jiné neveřejné motivy než ty, které mi byly v rámci výzkumu sděleny.

5.3 Důvody stojící za upřednostněním PPPD místo dlouhodobého pěstounství

Dlouhodobé pěstounství je v motivačním smyslu podobné jako PPPD. Jedná se o pomoc dětem, avšak za jiných podmínek. V rámci výzkumu mě zajímalo, zda vůbec o dlouhodobém pěstounství respondenti uvažovali. Všichni odpověděli, že ne, a to hned ze tří hlavních důvodů. Prvním důvodem byla velká zodpovědnost – myšlena v kontextu zodpovědnosti na dlouhou dobu. Která souvisela s druhým důvodem, kterým byl věk. Věkový rozptyl respondentů ve výzkumu byl 40-55 let, což zahrnovalo to, že se respondenti s ohledem na svůj věk již nechtěli pouštět do dlouhodobější péče o dítě, kvůli zdravotnímu hledisku. Třetím důvodem, bylo, že respondenti se již necítili na komunikaci s institucemi, jako jsou školy a kroužky.

„Protože přece jenom je mi tolik, kolik mi je. A pro mě je to velký závazek v tom, že pokud by v té době, kdybych do toho, co jsem do toho vstupovala, mi bylo o 10 let míň, tak asi bych jako o dlouhodobém pěstounství možná uvažovala. Ale mne přechodný pěstounství přijde super v tom, že já můžu na tom začátku té cesty pomoci více dětem a nejenom jednomu.“ (R6)

„Je to z toho důvodu, že už tak nějak nemám sílu se handrkovat se školkou se školou a vlastně učit se s dětma, protože mám sice 55 roků, ale už prostě na tohleto nemám sílu, protože tyhleto instituce s těma jsem si prošla s dětma, který jsem měla vlastně dlouhodobé pěstounce a už na ně. Prostě nemám náladu, nemám sílu a nemám ani chuť se s nima dohadovat.“ (R1)

5.4 Vliv zprostředkování a souvisejících institucí na motivaci pěstounů

Zprostředkování je nedílnou součástí procesu schválení PPD. V jeho průběhu však může dojít ke změně motivace budoucího PPD a případně k jeho odrazení. Výpověď respondentů byla dvojího typu. Buď je zprostředkování nijak neovlivnilo, či byli průběhem zprostředkování demotivováni. Demotivace byla většinou způsobena dlouhými čekacími lhůtami mezi školeními a posudkovým řízením na krajském úřadě.

„V podstatě ne, neměla jsem pocit, že bych se tam dozvěděla nějak jako něco nového.“ (R6)

„Zprostředkování bylo dlouhé a nepřehledné a člověk v podstatě vůbec nevěděl, na čem je a nějaký termíny jako. S čím kdy může počítat, tam nebylo no.“ (R3)

„Než mě schválili to bylo nesmírně složité kolečko a já nechápu, co tam teda dělali, protože ty školení, které jsme měli, to bylo takové jako tady si něco řekneme, abychom to naplnili.“ (R4)

Součástí profese PPPD je spolupráce s několika institucemi. Proto jsem se zajímala, jaké zkušenosti s nimi mají respondenti. Nejčastějším tématem byl OSPOD. Respondenti měli z větší části s OSPOD nejméně jednu špatnou zkušenost. Vypovídali nejčastěji o problémem s OSPOD, které měly dva základní stavební kameny. Vyhořelost soc.p. a na druhé straně jejich vytíženost.

„Jak kdy sama za sebe, ale bych řekla, že jsem spíš se setkávala jako z těmi sociálními pracovníky, kterým jde o ty děti. Spíš je problém, že oni jsou opravdu přetížení a mají toho hrozně moc.“ (R2)

„Když to řeknu kulantně, je to o lidech. To je prostě alfa a omega. Jsou tam tací, kteří dělají svou práci, protože je to baví, a protože v tom vidí svůj smysl a neřídí se pouze nějakýma tabulkama a předpisy. Říděj se prostě

selským rozumem a svým citem a tím, že chtějí pomoci. A pak jsou tam prostě tací, kteří mají jasně vymezený mantinely a za ty oni nepůjdou“ (R5)

Podpůrnou organizací pro PPD by měla být zejména jejich doprovodná organizace. Jejím hlavním úkolem je klienta provázet touto profesí. Většina respondentů je se svou aktuální doprovodnou organizací spokojená. Polovina respondentů si zvolila neziskové organizace a druhá polovina příslušný OSPOD. Někteří respondenti však zmiňovali nespokojenost s mladými sociálními pracovníci, které pro ně podle nich netvořily dostatečné zázemí.

„Já mám ospod. Takže tam vycházíme prostě dobře.“ (R2)

„Vlastně pracujete doma ve svém bytě? Jo, tak je důležité, aby pracovnice, byla vlídná a líbila se a byla decentní. Byla moudrá a kdyby prostě dokázala poradit, ale přitom aby nebyla panovačná šikanózní. Jo, měla jsem klíčenku, která toto nenaplňovala, ale předtím tam byla taková děvčata, která prostě sama neměla děti, byla asi po škole a fakt snažila, ale fakt byla přítěží, no lezla tam, kde fakt nemusela, dělala si poznámky místo toho, aby vás nějakým způsobem informovaly, nebo aby vám dělala zázemí.“ (R4)

„Měla jsem dvaadvacetiletou slečnu. Která nic nevěděla všechno, že mi zjistí, nikdy se nikam nedovolala. Málokdy zvedla telefon. Až jsem si řekla, že už prostě toho mám dost a přešla jsem pod ospod, kde samozřejmě se mi také stane, že mi paní nezvedne telefon, protože třeba u soudu, ale přece jenom ta paní má zkušenosti a teď to řeknu i na rovinu. Tak tolik mě neobtěžuje. No prostě trochu jsem asi ráda samostatná jednotka.“ (R2)

Aby bylo dítě svěřeno do PPPD, je nutné soudní rozhodnutí, a tak i soudy jsou nedílnou součástí spolupráce s PPD. Všichni respondenti vypověděli, že hlavním problémem u soudních záležitostí jsou dlouhé nebo nevyvážené čekací lhůty, které zejména u PPPD jsou tristní. Děti, které se pohybují v rámci PPPD, jsou často kojeneckého a batolecího věku a tím pádem čekací lhůty kolem půl roku až rok jsou v kontextu jejich věku příliš dlouhé.

„No, takže to se pak prostě na začátku prosince se rozhodlo, že holčička půjde babičce, kterou viděla 1 a tou schůzku s motivovali. My jsme vysvětlovali,

že jsou Vánoce, že jako taky už máme nějaký program jo setkávání s rodinami a takže do toho začít jako předávat, to prostě mně přišlo úplně postavený na hlavu, ale bohužel ten rozsudek je rozsudek.“ (R5)

„Určitě z trvá jim všechno strašně dlouho tyhle ty, děti byt' jsou malé, nebo jsou i větší, potřebují řešit svou životní situaci rychle a soudy, protože myslím si, že se nespletu, když řeknu, že naše justice je stát ve státě, je nikdo nemůže popohnat.“ (R1)

Jeden respondent dále připojil tvrzení, že vnímá někdy až velký tlak na ze stran institucí na převzetí péče biologickou rodinou. Což je součástí smyslu PPD, vrátit děti, pokud je to možné, do biologické rodiny, ale když je to v jeho zájmu.

„Svojí roli předvedla soudkyně, která už na 1 stání řekla, když babička dorazí, nemám problém jí holku svěřit, jak balík na poště že ji babička neviděla, že se o ní nehlásá. Nezájem jo prostě bio rodina je. Je rodina.“ (R5)

5.5 Doporučení pro budoucí vývoj PPPD

V závěru rozhovorů jsem položila respondentům otázku, co by poradili lidem, kteří zvažují se stát PPD. Jsem přesvědčená, že tato tvrzení vyplývají z jejich zkušeností a mohlo by to napomocť lidem, kteří se chtějí účastnit SSPOD pro lepší rozmyšlení před podání přihlášky.

Polovina respondentů by poradila žadatelům, aby před tím, než půjdou do PPPD, měli stálé zázemí. Jedná se jednak o to mít například podporu v rodině zejména dětech, ale i případně mít vyrovnaný život. Vyrovnané zázemí je důležitou složkou pro psychiku pěstouna.

„Ještě si myslím, že bysme měli my, co to děláme, bejt jakoby spokojený v tom svém životě. Jako jednak ukotvený v něm. Bejt srovnaný a za dobře, protože. občas potřebujeme pomoc rodiny, takže mít ten svůj život jakoby uspořádaný dobře.“ (R2)

„Anebo, aby tam bylo takové zázemí, aby vám opravdu měl kdo tomu pěstounovi dopomocť, protože mnoho pěstounek jde do toho. Já jsem sama samozřejmě já to zvládnou, ale je to tuze náročné. Takže takže mít opravdu velmi dobrou psychiku. Velmi dobré zázemí a být pevní jo to je to je opravdu důležité.“ (R4)

Dalším důležitým aspektem, který zmiňovala třetina respondentů, je uvědomění, že dítě nemusí skončit jenom v rodině, ale v ústavním zařízení. Respondenti poukazovali na schopnost dokázat to dítě odevzdat a celkově se s ním rozloučit.

„No aby si hlavně srovnali to, jestli jsou schopný to dítě potom do toho ústavu dát.“ (R3)

„Je hodně těžký, když musíte odevzdat to dítě do ústavního zařízení, že prostě se nenašla jiná šance jo pro to dítě než ústavní zařízení, takže i to je velmi těžký, takže z mého pohledu je třeba si rozmyslet to, že tomu dítěti dáte maximum, ale pak to dítě musíte odevzdat.“ (R6)

Polovina respondentů poté kladla důraz na vlastnost trpělivosti, jelikož člověk se jen nestará o dítě, ale spolupracuje jak s biologickou rodinou, tak s institucemi k tomu náležící, kde vždycky nejde všechno prvoplánově. Další vlastnosti, kterou zmínil jeden respondent, byla adaptabilita na časté změny a černobílé vidění, které může v té profesi často spíše jen škodit.

„Nechodte ale do toho, pokud máte černobílé vidění světa, pokud nejste. Ochotný já mám kamarádky, který prostě já moc nevyprávím, jaký mám děti, ale přece jenom něco prohodíte, tak prostě hned tu matku odsoudí jej já tohleto už dávno dávno prostě nedělám.“ (R2) Poté respondent dodal *„Pokud vám vadí to, že prostě, pokud jste zvyklí ze svý práce, prostě všechno funguje. Tak jak prostě má rychle rychle, protože tady to takhle nefunguje. Prostě soudy tak rychle nekonají. Totální pracovnice mají někdy leckdy taky dost času, ale pokud v sobě máte trpělivost, pokud máte rádi děti, pokud chcete pomáhat dětem. Tak směle ale do toho ta práce naplňuje, uspokojuje a má podle mě obrovský obrovský smysl.“ (R2)*

„Obrnit se velkou dávkou trpělivostí. Uvědomit si, že spolupracujete, že to není jenom práce s tím dítětem, ale spolupracujete. Ať už s původní rodinou, tak i s tou následnou, která to dítě bude přebírat. Že prostě že spolupracujete prostě s lidmi na úřadech.“ (R5)

5.6 Shrnutí získaných informací

Hlavní motivací pro vstup do SSPOD jsou zejména altruistické motivy pomoci dětem před umístěním do kojeneckých ústavů a případné vyléčení jejich již získaných traumat. Tato motivace se nejčastěji pojí s myšlenkou a vírou v nalezení smysluplnosti práce PPD. Na druhou stranu bychom mohli pod pokličkou těchto motivací najít i neveřejný motiv pragmatismu, který vyzdvihává, můžeme, říct výhodu profese PPD, kterou je možnost větší časové flexibility a možnosti pracovat z domova.

Mezi motivací pro pěstouny jsme však našli věci, které PPD odrazovaly, či se jich obávali. Velkou obavou a tématem se ukázala být komunikace s místními úřady, zejména problémová komunikace se sociálními pracovníky, kteří ne vždy vystupují zcela profesionálně, případně odstrašujícím postojem, se kterým se i někteří respondenti setkali. Další obavou, která respondenty doprovázela při zvažování profese, byla ztráta soukromí a své sociální bubliny.

Důvody za upřednostnění PPPD před dlouhodobým pěstounstvím vycházely zejména z vyššího věku respondentů a větší zodpovědnosti dítě vychovávat v rámci dlouhodobého pěstounství. Dalším faktorem, proč by toto pěstounství nezvolili, byla komunikace a zařizování škol a s nimi související agendy.

Zprostředkování je z hlediska poloviny respondentů kolečko administrativy, které jim nic extra nového nepřinese a často trvá déle než rok a půl, což byl pro mnoho respondentů odrazující faktor.

Komunikace s OSPOD je ambivalentní a nejednotná. Buď se jedná o velmi příjemnou spolupráci, anebo je spolupráce velmi nepříjemná. Celý

problém se vlastně často odehrává kvůli lidskému faktoru sociálních pracovníků a případně jejich (ne)vyhořelosti vůči práci.

Podpůrné organizace jsou respondenty vnímány kladně. Polovina respondentů si vybrala OSPOD a druhá neziskovou organizaci. V kontextu neziskových organizací bylo zjištěno, že pokud se vyskytl problém, spočíval v osobnosti klíčové pracovnice, která byla v očích respondentů nezkušená a neposkytující dostatečné zázemí.

Respondenti v kontextu soudů zmiňovali přehnaně dlouhé čekací lhůty v souvislosti s rozhodováním o dětech v kojeneckém věku, které jsou v rozmezí několika měsíců, což je pro kojence již dlouhá doba. Jedná se zde spíše o chybu systémovou než přímo soudců, avšak je to jeden s hlavních důvodů demotivace pěstounů.

Z doporučení od pěstounů jsme mohli zjistit, že dalšími řekněme zlomovými situacemi v rámci PPPD je předávání dětí do následné péče, případně zpět do ústavní péče. Jedná se o jednu z odpovědností, kterou by si dle respondentů měl každý žadatel uvědomit, než do této profese vstoupí.

Důležitým faktorem pro PPPD je být trpělivý a snažit se nevidět svět černobílý, ale tak jak prostě je, „šedě“. Ale proto, abyste o této profesi vůbec mohli uvažovat, je skoro nejdůležitější mít zvládnutou svou životní situaci. Jedná se spíše o to být ve svém životě vyrovnaný a případně mít kolem sebe lidi, kteří vás podpoří. Zde se jedná zejména o souhlas například vaší rodiny s přijetím vašeho rozhodnutí se stát PPD.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zmapovat počáteční motivaci pěstounů na přechodnou dobu při vstupu do systému sociálně právní ochrany dětí. V rámci teoretické části jsem nastínila pojem motivace a typy motivů související s NRP. Následující kapitola obsahovala zasazení PPPD do systému sociálně právní ochrany dětí a důležitých souvislostí s ní spjaté. Ke konci teoretické části jsem představila PPPD jako druh péče spojené s nároky na osobnost jako pečovatele. V empirické části byla prezentována a interpretována získaná data z výzkumu založeném na informacích z teoretické části.

V mé práci jsem se snažila zjistit, co vlastně vede budoucí žadatele o PPPD k této profesi skrze zkušenosti již schválených a pracujících PPD, kteří jsou nebo byli v profesi minimálně 2 roky. Na základně analýzy polostrukturovaných rozhovorů s PPD bylo zjištěno, že hlavní počáteční motivací je altruistický motiv pomoci dětem před umístěním do ústavní péče, což naznačuje správnou a jednu z nejdůležitějších motivací jak podle Škoviery (2008), tak i podle výzkumu De Mayer (2018). Druhou důležitou motivací byla víra v nalezení smysluplnosti práce, kterou respondenti postrádali ve své bývalé zaměstnání a které je může vést k lepším výkonům. Na druhou stranu respondenty motivoval i pragmatický motiv flexibility této profese, která je spojená s prací z domova. Výzkum ukázal, že proces zprostředkování je pro polovinu respondentů zdlouhavý a plný neužitečných informací, což můžeme mít při rozhodování o profesi demotivující směr. Kromě toho se ukázalo, že komunikace se všemi OSPOD je velmi různorodá, a to buď velmi příjemná, nebo velmi nepříjemná.

Tyto výsledky naznačují, že je potřeba zapracovat na urychlení a zkvalitnění procesu zprostředkování pěstounů na přechodnou dobu, které pěstouny demotivuje a nepřináší jim informace, jež by považovali za užitečné. Nadále je potřeba sjednotit a případně zkvalitnit komunikaci pracovníků z OSPOD pomocí navýšení kapacit pracovníků pro zamezení přehlcení těchto úředníků a zároveň více dbát na jejich psychické zdraví v rámci supervizních setkání.

Další směr, kterým by se tento výzkum mohl ubírat, jsou identifikované procesní problémy ve zprostředkování PPPD a komunikace mezi sociálními pracovníky a pěstouny, kde by mohl být realizován výzkum zaměřený čistě na problematiku komunikace a zatíženosti OSPOD na oddělení NRP.

Ve své práci jsem se snažila zmapovat situaci a počáteční motivace pěstounů na přechodnou dobu při vstupu do SSPOD, což jsem naplnila a uvedla ve výzkumné části práce.

Závěrem bych ráda řekla, že PPD jsou jedny z nejpotřebnějších osob v rámci NRP v kontextu novely zákona o SPOD z roku 2020. O to více bychom měli pracovat na rekrutaci těchto pěstounů a snažit se zlepšovat systém NRP spojenou s PPPD pro budoucí zrušení, či omezení ústavní péče v ČR, která je u nás už tak dlouho kritizována.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BLATNÝ, M. 2010 *Psychologie osobnosti: Hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada.

BOWLBY, J. 1969. *Attachment and Loss*. Volume 1. New York: Basic Books.

BOWLBY, J. 2010. *Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.

BUBLEOVÁ, V. 2013. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s..

DE MAEYER,S.SKRALLAN, M. 2014. Motivation for foster care. *Children and Youth Services Review*, 36(1), 143-149.

GABRIEL, Z., NOVÁK. T. 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada.

GOLDINGOVÁ, K. 2022. *Terapeutické rodičovství: Metodika pro výuku skupin pěstounů a adoptivních rodičů*. Praha: Nakladatelství 65.pole.

HELUS, Z. 2018. *Úvod do psychologie: 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada.

HENDL, J. 2008. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Druhé přepracované a aktualizované vydání*. Praha. Portál.

HENDL, J. 2008. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

HORTOVÁ, M. 2021. Psychologické aspekty příbuzenské pěstounské péče. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, 2, (33-34).

HUGHES, D. 2017. *Budování citového pouta: Jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. Praha: Institut fyziologické socializace s.r.o..

KOPECKÁ, I. 2012. *Psychologie 2. díl: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada.

KULIKOWSKI, P. 2020. Overview of the foster care system in Poland, and the process of care leavers' gaining independence: Possibilities, limitations, and directions for further changes. *Colloquium Pedagogika – Nauki o polityce i administracji kwartalnik* 3(39), 19-36.

KUZNÍKOVÁ, I., a kol. 2011. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada.

LAKLIJA, M. 2011. *Foster care models in Europe. Results of a conducted survey*. Zagreb: Forum for quality foster care.

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum.

LOOK, A. 2018. The Face of Grief in Foster Care. *Journal of Humanistic Psychology*, 63(1), 126-139.

LUMOS. 2019. *Kojenecké ústavy na počátku roku 2019*. Praha: Lumos.

MACELA, M. 2019. *Krátkodobá pěstounská péče. Historie, praxe, perspektivy*. Brno: Sdružení pěstounských rodin z.s..

MACGREGOR, T. 2006. The needs of Foster Parents. *Qualitative Social Work*, 5(3), 351-368.

MASLOW, A. 1943. *A theory of human motivation*. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

MASLOW, A. 2014. *O psychologii bytí*. Praha: Portál.

MATOUŠEK, O. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál.

MEDIAN. 2018. *Postoje ke kojeneckým ústavům*. Praha: MEDIAN.

MIOVSKÝ, M. 2006, *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

MPSV, 2019. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2018*. Praha: MPSV.

MPSV, 2020. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2019*. Praha: MPSV.

MPSV, 2021. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2020*. Praha: MPSV.

MPSV, 2022a. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2021*. Praha: MPSV.

MPSV, 2022b. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2021*. Praha: MPSV.

NAKONEČNÝ, M. 2014. *Motivace chování: 3., přepracované vydání*. Praha: TRITON.

NOŽÍROVÁ, J. 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál.

OLŠOVSKÝ, J. 2011. *Slovník filozofických pojmů současnosti: 3., rozšířené a aktualizované vydání*. Praha: Grada.

PAULÍK, K. 2017. *Psychologie lidské odolnosti: 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada.

PAZLAROVÁ, H. 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

PINTO, V., LUKE, N. 2022. The role of foster carers in England and Portugal: Is it solely a parenting role?. *Children & Society*, 36(2),249-265.

PULGRETOVÁ, T. 2019. *Ústavní péče v ČR*. Praha: MYLAW. Dostupné z: <https://mylaw.cz/clanek/ustavni-pece-v-cr-700>.

REICHEL, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing.

ŘEZÁČ, K. 2022. *Potencialita dětí v náhradní rodinné péči: ... od očekávání k autonomii*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

ŘÍČAN, P. 2010. *Psychologie osobnosti obor v pohybu: 6., revidované a doplněné vydání. 2. vydání*. Praha: Grada.

SEBBA, J. 2012. *Why Do People Become Foster Carers?: An International Literature Review on the Motivation to Foster*. Oxford: The Rees Centre.

SKUTIL, M. a kol. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.

SMOLÍKOVÁ, V. 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o..

STUDENÁ, A. 2022. *Pěstounství na hranici péče a práce*. Brno: Masarykova univerzita.

SYCHROVÁ, A. 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice.

ŠEDIVÝ M., MEDLÍKOVÁ O. 2017. *Úspěšná nezisková organizace*. Praha: Grada.

ŠKOVIERA, A. 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál.

ŠTIKOVÁ, G., a kol. 2020. *Fenomén dítěte v systému aneb teorie a praxe náhradní rodinné výchovy*. Praha: Yourchance o.p.s..

ŠWAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

TRNKOVÁ, L. 2018. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Wolters Kluwer.

ÚZIS ČR, 2021. *Zdravotnictví ČR: Stručný přehled činnosti oboru dětské domovy a dětská centra za období 2007-2020*. NZIS report č. K/33 (08/2021). Praha: ÚZIS ČR.

VÁGNEROVÁ, M. 2017. *Obecná psychologie: Dílčí aspekty lidské psychiky a jejich orgánový základ*. Praha: Karolinum.

VÁVROVÁ, A. 2020. *Shrnutí problematických míst v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče*. Praha: Středisko NRP.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 363/2021 Sb. kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

Zákon č. 401/2012 Sb. kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník.

ZEZULOVÁ, D., DANIŠ, L. 2020. *Hostitelská péče a příprava k ní pro zájemce o hostitelskou péči*. Praha: powerprint s.r.o.

Resumé

Tato bakalářská práce se zaměřuje na téma motivace pěstounů na přechodnou dobu při vstupu do systému sociálně-právní ochrany dětí. Cílem práce je identifikovat jaká je počáteční motivace pěstounů na přechodnou dobu, jaké jsou ostatní faktory, které mají vliv na jejich motivaci. Práce se skládá ze dvou částí. První část práce je věnována definováním motivace a motivačních vlivů souvisejících s náhradní rodinou péčí. Nadále je definována pěstounská péče na přechodnou dobu v kontextu systému sociálně právní ochrany dětí. Druhá část práce je věnována kvalitativnímu výzkumu. Dále jsou v této části prezentovány výsledky, z nichž vyplývá, že nejčastější počáteční motivací pěstounů na přechodnou dobu je motivace pomoci dětem a smysluplnosti profese. Z výzkumu nadále vychází potřeba zlepšení spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a zkvalitnění procesu zprostředkování, jak z hlediska časového, tak i ze vzdělávacího.

This bachelor thesis focuses on the topic of the motivation of short-term foster carers when entering the system of social-legal protection of children. The aim of this thesis is to identify what is the initial motivation of foster carers for a transitional period and what are the other factors that influence their motivation. The thesis consists of two parts. The first part is devoted to defining motivation and motivational influences related to foster family care. Foster care for a temporary period is further defined in the context of the system of social and legal protection of children. The second part of the thesis is devoted to qualitative research. Further, this part presents the results, which show that the most common initial motivation of temporary foster carers is the motivation to help children and the meaningfulness of the profession. The research continues to highlight the need for improved cooperation with the child welfare agency and for improving the quality of the mediation process, both in terms of time and education.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Otázky k rozhovoru na téma počáteční motivace PPPD

Jaká je vaše vzdělání?

Kde jste dříve pracovala?

Jak jste se dozvěděla o PPPD? Případně kdy a kde?

Co vás přimělo uvažovat o profesi PPPD?

Co vás motivovalo?

Kdy přišlo konečné rozhodnutí pro NRP? Co vás k tomu přimělo?

V kolika letech jste se rozhodla být pěstounem/kou?

Uvažovala jste i o dlouhodobém pěstounství? Proč?

Jaká byla vaše očekávání od této profese?

Jaký vliv měl proces zprostředkování na vaší motivaci?

Jaké jsou vaše zkušenosti se spoluprací s institucemi? Myšleno OSPOD, soudy, doktoři případně školky?

Co vás nejvíce motivuje k tomu, abyste pokračovali jako pěstoun na přechodnou dobu?

Co byste poradil/a lidem, zvažující se stát se pěstounem na přechodnou dobu?

Co zpětně považuje za nejdůležitější počáteční motivaci? (i pro ostatní)

Příloha 2: Znění informovaného souhlasu pro účast na výzkumu

Výzkum probíhá pro účely zpracování bakalářské práce vedené na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni.

Název Bakalářské práce: Motivace pěstounů na přechodnou dobu

Prosím přečtěte si všechny uvedené informace:

- Výzkum je zcela anonymní
- Poskytnuté informace budou kódovány a nebude možná zpětná identifikace
- Účastník i výzkumník mají právo na ukončení rozhovoru v jeho průběhu
- Rozhovory jsou výzkumníkem zaznamenávány pomocí zvukové nahrávky
- Informace slouží pouze účelům tomuto výzkumu bakalářské práce a nebudou poskytovány žádné třetí osobě
- Z účastní na výzkumu nevyplývá žádný nárok na odměnu
- Ochrana účastníků je v souladu se zákona č.110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů
- Informovaný souhlas slouží jako doklad pro případné prokázání dobrovolné účasti na výzkumu

Přečet/la jsem si všechny výše uvedené informace a dostalo se mi příležitosti zeptat se na vše, co jsem potřeboval pro pochopení toho, co pro mě účast ve výzkumu znamená. Dobrovolně dávám svůj souhlas k účasti na výzkumu paní Kateřiny Hulínské v rámci její bakalářské práce a prohlašuji, že mi bylo vše dostatečně vysvětleno.